

MOBILITY SCOUTS

Werkboek voor de Praktijk

MÉT OUDEREN WERKEN
AAN EEN PRETTIGE EN
TOEGANKELIJKE
LEEFOMGEVING VOOR
IEDEREEN

PARTNER OVERZICHT

*De volgende partners werkten
mee aan dit werkboek*

EUROPEES COÖRDINATOR & Implementatie in OOSTENRIJK

*queraum. cultural and
social research*

Anita Rappauer

Michael Stadler-Vida

Claudia Auzinger

rappauer@queraum.org

www.queraum.org

NEDERLAND

OVN-NL - Oudere Vrouwen

Netwerk – Nederland

 [Laura Christ](#)

 [Inger Luijten](#)

laura.christ@xs4all.nl

www.leeftijdsvriendelijkestad.nl

www.ouderevrouwennetwerk.nl

DUITSLAND

*ISIS Sozialforschung · Sozial-
beratung · Politikberatung*

Karin Stiehr

Philipp Garrison

stiehr@isis-sozialforschung.de

www.isis-sozialforschung.de

ITALIË

Lunaria

Angela Pagano

Sergio Andreis

andreis@lunaria.org

www.lunaria.org

LITOUWEN

Seniors Initiatives Center

Edita Satiene

e.satiene@gmail.com

rasyk@senjoru-centras.lt

www.senjoru-centras.lt

Impressum:

Dit werkboek voor de praktijk is een product dat werd ontwikkeld binnen het Erasmus+ project *Mobility Scouts. Engaging older people in creating an age-friendly environment*. K2 – Key action: Cooperation for Innovation and the Exchange of Good Practices. Strategic Partnership for adult education.

Project Website: www.mobility-scouts.eu

Gepubliceerd door: OVN-NL, Nederlandse vertaling: Inger Luijten en Laura Christ, Design: Barbara Waldschütz / kolkhos.net GmbH, Verena Blöchl, Nederlandse opmaak: MvD Digital Solutions

Onze dank gaat uit naar alle *Mobility Scouts* en samenwerkingspartners, die door het inbrengen van kennis en ideeën, een bijdrage hebben geleverd aan het creëren van een leeftijdsvriendelijke omgeving.

Dit project wordt gefinancierd met de steun van de Europese Commissie. De verantwoordelijkheid voor deze publicatie (mededeling) ligt uitsluitend bij de auteur(s); de Commissie kan niet aansprakelijk worden gesteld voor het gebruik van de informatie die erin is vervat.

MOBILITY SCOUTS

Werkboek voor de Praktijk

MÉT OUDEREN WERKEN
AAN EEN PRETTIGE EN
TOEGANKELIJKE
LEEFOMGEVING VOOR
IEDEREEN

Inhoudsopgave

VOORWOORD 7

WERKWIJZE MOBILITY SCOUTS 8

OVER DIT WERKBOEK..... 9

DE MOBILITY SCOUTS TRAINING 10

MOBILITY SCOUTS TRAININGEN EN
PROJECTEN IN PARTNER LANDEN 16

WENEN, OOSTENRIJK..... 17

HANAU, DUITSLAND 20

ROME, ITALIË 24

KAUNAS, LITOUWEN 29

ZUTPHEN, NEDERLAND 34

BIJLAGE: WERKVORMEN..... 41

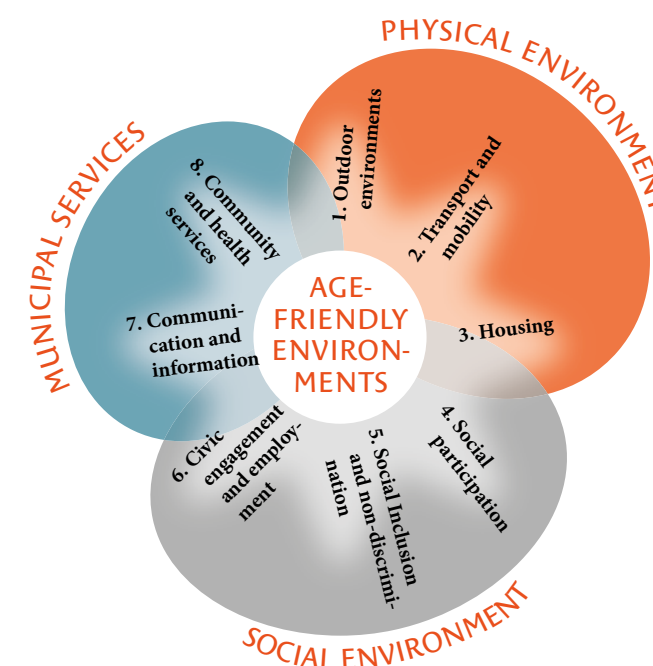
GEDICHT *LEEFTIJDVRIENDELIJK* 59

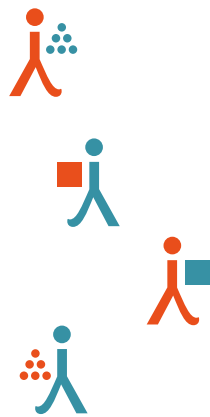
We leven in een tijdperk waarin het aantal ouderen het aantal jongeren overschrijdt. Op internationaal niveau zijn strategieën en plannen ontwikkeld en geïmplementeerd, zoals het *Madrid International Plan of Action on Ageing 2002*, *WHO Global Strategy and Action Plan on Ageing and Health 2016–2020*, en *Agenda 2030*. Het doel hiervan is te kunnen omgaan met de veranderingen en uitdagingen die met ouder worden te maken hebben en het leven van ouderen te verbeteren.

Goed ouder worden heeft niet alleen te maken met het functioneren van ouderen; de fysieke en sociale leefomgeving blijkt van grote invloed op het welbevinden. Het ontwikkelen van een leeftijds-vriendelijke omgeving is één van de vijf strategieën van het *Global Strategy and Action Plan on Ageing and Health 2016-2020*. Een leeftijdsvriendelijke omgeving is op drie niveaus van belang voor ouderen: fysiek, sociaal en op het niveau van voorzieningen en diensten. De wereldgezondheidsorganisatie (WHO) heeft op deze drie niveaus, acht cruciale werkdomeinen benoemd waar verschillende sectoren bij betrokken zijn (zie figuur 1).

Lokale overheden, bedrijven en de publieke sector zijn er voor verantwoordelijk én hebben er belang bij dat hun producten en diensten toegankelijk zijn, óók voor burgers en klanten op oudere leeftijd. Ouderen zijn ervaringsdeskundigen: zij weten wat wel en niet werkt en hoe diensten en de openbare ruimte moeten worden vormgegeven en georganiseerd zodat deze aansluiten op hun behoeften. De leefomgeving van ouderen is een cruciale factor voor het welbevinden en mobiliteit is een eerste vereiste voor sociale participatie. Mobiel zijn betekent dat je naar buiten kunt, voor jezelf kunt zorgen, contact hebt met vrienden en familie, gezien wordt, actief bent en mee kunt doen aan activiteiten.

¹ Age-friendly environments in Europe. A handbook of domains for policy action. World Health Organization (2017) http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0011/359543/AFEE-handbook.PDF?ua=1

'Als je prettig in je eigen stad wilt wonen, dan moet je daar ook zelf voor zorgen' Inwoner van Zutphen (72) tijdens een koffie-inloopochtend

Mobility Scouts is een Erasmus+ project dat is uitgevoerd door partnerorganisaties in vijf landen (Oostenrijk, Duitsland, Italië, Litouwen en Nederland), die werkzaam zijn op het gebied van sociaal beleid, onderzoek, sociale gerontologie of volwasseneducatie (projectduur: Oktober 2016–September 2018). Doel van het project was mét ouderen te werken als 'coproducent' aan het creëren van toegankelijke voorzieningen en een aantrekkelijke leefomgeving. Vanuit dit concept is een training ontwikkeld van waaruit oudere deelnemers aan de slag kunnen met het ontwikkelen en uitvoeren van eigen projecten op lokaal niveau die tegemoet komen aan de wensen van oudere inwoners én samenwerkingspartners. Door de training worden ouderen aangemoedigd hun stem te laten horen en de samenwerking te zoeken met organisaties en bedrijven op sociaal, politiek en economisch niveau. Deze stakeholders zijn bereid om de ervaring en kennis van ouderen serieus te nemen en hen te betrekken bij werk- en besluitvormingsprocessen.

Het *Mobility Scouts* model is een innovatieve benadering, gericht op inclusie en participatie van ouderen, waarin actief ouder worden, vrijwillige inzet, een leven lang leren, leeftijdsvriendelijke omgeving en actief burgerschap centraal staan en co-productie tussen ouderen en stakeholders wordt bevorderd.

Mobiliteit is een term die veel omvat. Het heeft te maken met verschillende omstandigheden zoals individuele gezondheid, het gevoel van (on)veiligheid, ruimtelijke ordening, de organisatie van vervoer en transport, infrastructuur, maar ook het bewust zijn en het gedrag van deelnemers in de openbare ruimte. Het gevoel van 'mobiel zijn' is voor iedereen anders en daar is in het *Mobility Scouts* project rekening mee gehouden.

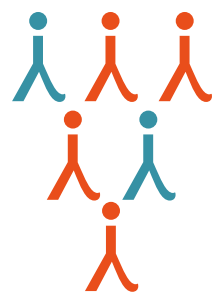
Link: Voor meer informatie over *Mobility Scouts* gaat u naar: www.mobility-scouts.eu of www.leeftijdsvriendelijkestad.nl

Het *Mobility Scouts* Werkboek voor de praktijk bestaat uit een samenvatting van de ervaringen in de verschillende partnerlanden en praktische handvatten voor het betrekken van ouderen. Het werkboek biedt een veelzijdig perspectief op participatie van ouderen in een samenleving die steeds ouder wordt. Het vraagt van overheden, dienstverlening en bedrijven dat zij zich voorbereiden op de samenwerking met (oudere)inwoners. Door ouderen te benaderen als experts ontstaan nieuwe inzichten en samenwerkingsvormen bij het vormgeven of verbeteren van de publieke ruimte, diensten en voorzieningen.

Het Werkboek voor de praktijk is het resultaat van een langer proces en is gebaseerd op theoretisch onderzoek en praktische ervaringen, beide resultaten van het *Mobility Scouts* partnerschap. Het startpunt was een uitgebreide literatuurstudie op nationaal én Europees niveau naar de stand van zaken wat betreft het creëren van een leeftijdsvriendelijke omgeving. De literatuurstudie biedt een bredere kijk op 'age-friendly environments' en verwijst naar aansprekende voorbeelden, goede initiatieven en belangrijke beleidsthema's. Hierdoor wordt duidelijk op welke terreinen *Mobility Scouts* actief kunnen zijn, en welke voorwaarden daaraan gekoppeld zijn. Ook wordt uiteengezet wat de competenties en vaardigheden van een 'Mobility Scout' moeten zijn en wie relevante samenwerkingspartners kunnen zijn.

Link: De Europese trainingsrapportage (EN) kan worden gedownload vanaf de projectwebsite www.mobility-scouts.eu (zie Outcomes)

De kennis die we hebben opgedaan door literatuuronderzoek en interviews met experts vormde de basis voor het ontwikkelen van het trainingsconcept: een raamwerk waar alle deelnemende landen hun training op hebben gebaseerd. Het trainingsconcept is aangevuld met verschillende werkvormen en activiteiten (tools) die tijdens het uitvoeren van de training werden gebruikt om ideeën van de *Mobility Scouts* uit te werken tot pilotprojecten. In dit werkboek wordt het trainingsconcept uitgelegd en wordt uiteengezet hoe in de vijf partnerlanden op lokaal niveau mensen zijn betrokken om ideeën en wensen voor een leeftijdsvriendelijke omgeving uit te werken tot projectplannen, en deze uit te voeren.

De pilotprojecten in de verschillende landen worden kort beschreven om een beeld te geven van wat mogelijk is. Wat waren succesfactoren? En welke tips en trucs zijn bruikbaar?

Alle werkvormen, activiteiten en projecten die in dit werkboek worden beschreven dienen als voorbeeld. De context waarin projecten worden opgezet en uitgevoerd en de mensen die eraan meewerkten zijn per land en locatie verschillend. Dit betekent dat ieder project andere uitdagingen of oplossingen kent. Dit werkboek is daarom geen blauwdruk, maar een bron van inspiratie voor organisaties of instellingen die op zoek zijn naar ideeën om hun buurt, wijk of stad leeftijdsvriendelijk te maken en daarmee tot een prettige plek om ouder te worden.

Het werkboek voor de praktijk biedt een compacte beschrijving van de werkwijze van *Mobility Scouts*. Naast het werkboek zijn een *Handleiding voor Stakeholders op Lokaal Niveau*, en een *Online Training* beschikbaar. De links zijn te vinden via de projectwebsite. Hier zijn ook de vertalingen van de Handleiding en het Werkboek te vinden (in Engels, Duits, Litouws en Italiaans).

Link: De handleiding voor stakeholders op lokaal niveau kan worden gedownload van de projectwebsite www.mobility-scouts.eu, evenals de link naar de Online training (prezi).

DE MOBILITY SCOUTS TRAINING

‘De training was een succes! Het heeft ertoe geleid dat ik naar mijn leefomgeving kan kijken door een leeftijdsvriendelijke bril.’

Mobility Scout in Zutphen (NL)

Doel van de training

Toegankelijk vervoer, mobiliteit en andere vraagstukken rondom de leeftijdsvriendelijke omgeving worden wereldwijd steeds meer onderwerp van gesprek. Daarnaast is het in de afgelopen jaren steeds vaker zo dat burgers een stem krijgen in besluitvormingsprocessen, bij de totstandkoming van lokaal beleid of bij het (her)ontwerpen van de omgeving.

Daarom is het doel van de *Mobility Scouts* training om oudere inwoners te ondersteunen bij:

- Verkrijgen van achtergrondinformatie over toegankelijkheid en de leeftijdsvriendelijke omgeving.
- Reflecteren op de eigen leefomgeving
- Bijdragen aan een leeftijdsvriendelijke leefomgeving door (pilot) projecten te ontwikkelen en uit te voeren
- Bevorderen van competenties en vaardigheden zoals creatief, kritisch en analytisch denken, samenwerken, projectaanpak en planning
- Ondersteuning bij netwerken en samenwerken met stakeholders

Profiel van Mobility Scouts

Mobility Scouts zijn (oudere) inwoners die geïnteresseerd zijn om zich als aanjager en ambassadeur in te zetten voor het creëren van een prettige en toegankelijke leefomgeving. Zij zijn in staat om andere oudere inwoners, lokale overheden en dienstverleners met elkaar te verbinden, en samen te werken bij opzetten en uitvoeren van activiteiten en projecten om de leefomgeving te verbeteren. *Mobility Scouts* willen graag dat de leeftijdsvriendelijke omgeving een speerpunt op de lokale agenda wordt, en nemen daartoe zelf het initiatief. Om dit te kunnen doen is het nodig dat zij over specifieke competenties en vaardigheden beschikken:

- Persoonlijke vaardigheden zoals positief denken, empathie, zelfbewustzijn en zelfreflectie, gefocust blijven en initiatief kunnen nemen;
- Professionele vaardigheden zoals kunnen plannen, creatief en kritisch denken, analytische vaardigheden, werken in een team, goed kunnen communiceren en netwerken. Ook is enige kennis van administratieve procedures, het maken van beleid en basis-kennis van projectmanagement wenselijk, naast kunnen werken met ICT en strategisch inzicht.

Profiel van de Trainer(s)

De *Mobility Scouts* training is interactief, wat betekent dat de inhoud van de training wordt bepaald in samenspraak met deelnemers, en past bij de lokale context. De deelnemers aan de training worden uitgenodigd actief mee te denken over wat zij nodig hebben om in hun omgeving aan de slag te kunnen gaan en verandering tot stand te brengen.

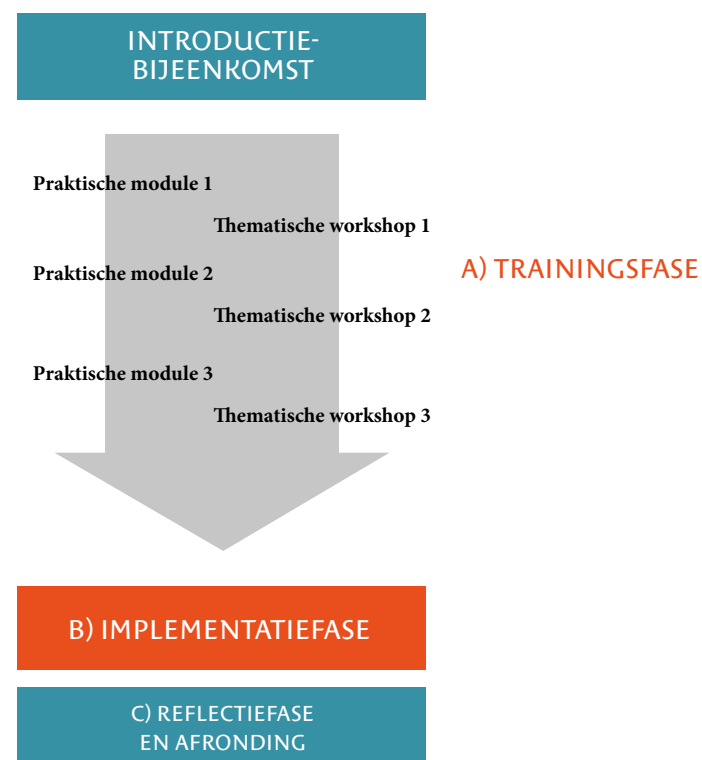
Het is goed als deelnemers in contact komen met anderen die net als zij willen werken aan die verandering, en dat men van elkaar kan leren.

Structuur en inhoud van de *Mobility Scouts* training

De training bestaat uit drie onderdelen:

- Trainingsfase
- Implementatiefase
- Reflectiefase en afronding

Deze trainingsopzet is bedoeld als een raamwerk voor de training, en kan worden ingevuld op basis van wensen en behoeften op lokaal niveau. In elk van de deelnemende partnerlanden is deze trainingsopzet aangepast aan de lokale context en de wensen van de deelnemende *Mobility Scouts*. In de volgende hoofdstukken wordt verder beschreven hoe ieder land een eigen invulling heeft gegeven aan de training. De basiselementen van de training waren in ieder land als volgt:

A) Trainingsfase

'Door de training heb ik geleerd hoe ik een idee kan omzetten in een concreet project.' *Mobility Scout in Wenen*

De trainingsfase bestaat uit vier onderdelen:

Introductiebijeenkomst

Tijdens deze bijeenkomst krijgen deelnemers achtergrondinformatie over het project en uitleg over de opbouw en inhoud van de training. Ook komen de basisprincipes van een leeftijds-vriendelijke omgeving aan bod. Aan het einde van deze bijeenkomst hebben deelnemers een idee van wat actieve participatie van ouderen betekent, hoe zij kunnen bijdragen aan het creëren van een leeftijdsvriendelijke omgeving, en waarom dit zulke belangrijke thema's zijn.

Leerzame ervaring: Zorg dat je genoeg ruimte en tijd in het programma reserveert om te werken aan bewustwording en kennis van het concept van de leeftijdsvriendelijke omgeving. Dit is de basis voor de rest van de bijeenkomsten.

Thematische workshops

Het doel van de thematische workshops is de kennis van de deelnemers over maatschappelijke aspecten van veroudering te vergroten, en hen leren door een 'leeftijdsvriendelijke bril' naar de leefomgeving te kijken. Voor de thematische workshops kan desgewenst een externe expert worden uitgenodigd om de deelnemers te informeren over belangrijke onderwerpen en ontwikkelingen.

Mogelijke onderwerpen voor de thematische bijeenkomsten zijn:

- Processen en verantwoordelijkheden in relatie tot stadsontwikkeling, planning en (her)ontwerp van de openbare ruimte;
- Verantwoordelijkheden en organisatie van publieke transportsystemen;
- Zeggenschap en besluitvormingsprocessen in de publieke sector
- Mogelijkheden en methoden voor burgerparticipatie;
- Aspecten van een toegankelijke en leeftijdsvriendelijke omgeving (wonen, mobiliteit, inrichting van de openbare ruimte etc.).

Practische modules

De praktische modules worden parallel aan de thematische workshops ontwikkeld en vormgegeven. Doel van deze modules is dat deelnemers handvatten krijgen om hun ideeën en wensen om te zetten in concrete projectplannen. Deelnemers worden op de hoogte gebracht van (relevante) burgerinitiatieven en succesvolle praktijkvoorbeelden gericht op toegankelijkheid en leefbaarheid, raken vertrouwd met de basisprincipes van een projectmatige aanpak, zijn uiteindelijk in staat hun project te promoten en relevante netwerken en samenwerkingspartners te betrekken bij de implementatie.

Leerzame ervaring: Focus op een specifiek domein van de leeftijdsvriendelijke omgeving maakt het mogelijk om dit onderwerp goed te verkennen en hier expertise op te ontwikkelen.

B) Implementatiefase

In deze fase worden de projectideeën verder ontwikkeld en uitgevoerd, in samenwerking met anderen en/of externe experts. Indien gewenst krijgen zij ondersteuning van het projectteam (trainers en experts), bijvoorbeeld in communicatie, projectmanagement en bij het opbouwen van een netwerk. Ook kunnen ervaringen worden uitgewisseld tijdens terugkombijeenkomsten. Langer lopende projecten worden voortgezet, ondersteund door samenwerkingspartners.

Leerzame ervaring: Het onderling uitwisselen van ideeën en samen brainstormen over mogelijke oplossingen is waardevol in de voorbereidingsfase en draagt bij aan de implementatie van projecten.

Ondersteuning van *Mobility Scouts* kan bestaan uit:

- Logistieke organisatie zoals werkruimte en kantoorbenodigdheden
- Ondersteuning bij de organisatie van een project
- Samenwerkingspartners die mee kunnen werken aan het realiseren van projecten
- PR en communicatie, bijvoorbeeld vermelding op de website of organiseren van pers en publiciteit
- Financiële ondersteuning zoals reis- of printkosten

C) Reflectiefase en afsluiting

In de laatste fase (of bijeenkomst) wordt teruggekeken op het traject van de training en uitvoering. Er is aandacht voor evaluatie van de training, bespreking van de pilot-projecten, ontwikkeling van plannen om projecten te verduurzamen en het opzetten van een netwerk 'leeftijdsvriendelijke stad'. Ook biedt deze fase de mogelijkheid voor een blijk van waardering, bijvoorbeeld door een presentje of certificaat uit te reiken. Deze fase is ook bedoeld om anderen te informeren over wat er is bereikt: pers, lokale stakeholders en inwoners worden op de hoogte gebracht, bijvoorbeeld door een artikel in de lokale krant, maar kunnen ook worden uitgenodigd voor een bijeenkomst waar de resultaten worden gepresenteerd.

Leerzame ervaring: Zorg dat *Mobility Scouts* gemotiveerd blijven om mee te doen door hen te ondersteunen in de organisatie en hen te blijven prikkelen. Bijvoorbeeld door publiciteit te genereren en hen uit te nodigen hun verhaal te vertellen.

Voor alle fases van de training geldt: plaats, tijd en duur zijn afhankelijk van de context waarin de training plaatsvindt en de externe condities zoals het aantal deelnemers. Pas de inhoud daar op aan.

Tip! Bestel papieren brillen ('fotoprops' via webshop of feestwinkel) die je tijdens trainingen of activiteiten kunt gebruiken. Bijvoorbeeld bij bijeenkomsten wanneer deelnemers wordt gevraagd over ouder worden na te denken. De bril kan gebruikt worden om te kijken vanuit het perspectief van ouderen door 'een leeftijdsvriendelijke bril' op te zetten. De bril kan natuurlijk ook als 'talking stick' (wie de bril opzet, vraagt het woord) gebruikt worden.

Weten welke werkvormen en activiteiten nog meer geschikt zijn om te gebruiken in de verschillende trainingsfases? Kijk eens in de bijlagen!

“Nu ik zelf ouder word, snap ik veel beter wat dat inhoudt. Het is noodzakelijk dat ik vooruitkijk en alvast nadenk over hoe ik ouder wil worden en wat ik daarvoor nodig heb” Inwoner van Zutphen

Leerzame ervaring: De grote variatie in projecten laat goed zien dat oudere inwoners op tal van manieren een actieve bijdrage kunnen leveren in het creëren van een prettige en toegankelijke leefomgeving.

In de uitvoering van de Mobility Scouts trainingen in de verschillende partnerlanden komt naar voren dat er veel variatie is qua context, aard, inhoud en benadering. Sommige projectideeën werden direct ná de introductiebijeenkomst ontwikkeld en gedurende de training verder uitgewerkt en geïmplementeerd. Andere projecten kwamen juist tot stand tijdens de trainingsfase en zijn theoretischer van aard, bijvoorbeeld de analyse van fysieke of sociale structuren in een stad. Hiermee wordt weer een basis gelegd voor vervolgvactiteiten van *Mobility Scouts*.

De mate waarin samenwerkingspartners betrokken waren, is ook divers. In sommige gevallen werden Mobility Scouts-projecten geleid door georganiseerde of zelfs geïnstitutionaliseerde groepen senioren. In andere projecten werden oudere inwoners pas gedurende de implementatiefase geïnformeerd en wilden zij aanhaken als *Mobility Scout*. Als het gaat om de betrokkenheid van stakeholders, beleidsmakers of dienstverleners zien we dat bij sommige projecten er echt van onderaf gewerkt wordt: *Mobility Scouts* nemen zelf het initiatief om een ervaring of probleem onder de aandacht te brengen van bijvoorbeeld de gemeente. In andere projecten werken *Mobility Scouts* samen in projecten of zijn betrokken bij processen die met, of vanuit de gemeente zijn gestart.

Sommige projecten zijn eenmalig, maar voor herhaling vatbaar. Bij andere projecten gaat het om activiteiten die worden voortgezet, zoals wandelen met ouderen met dementie, inloopkoffieochtenden, in kaart brengen van obstakels en ontmoeting tussen oud en jong op de basisschool.

Omdat de Mobility Scouts projecten zo gevarieerd zijn, moeten de beschreven projecten worden gezien als inspiratiebron.

Leerzame ervaring: Ook zeer kleinschalige projecten kunnen op een positieve manier verandering in de samenleving tot stand brengen. Als kleine activiteiten worden omarmd (door publiek en/of politiek) kunnen ze uitgroeien tot grotere projecten.

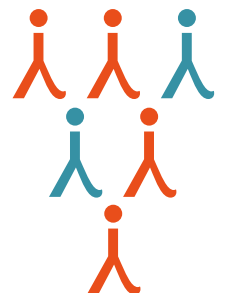
Setting

In Oostenrijk is het *Mobility Scouts* project uitgevoerd in Wenen, de hoofdstad van Oostenrijk en met 1,8 miljoen mensen tevens de grootste stad. In totaal 16 mensen met verschillende professionele achtergronden hebben deelgenomen aan de training. De meesten hebben ervaring met vrijwilligerswerk of zijn actief in lokale adviesraden. Sommige deelnemers zijn nog steeds actief op de arbeidsmarkt en volgden de training omdat dat een waardevolle aanvulling is op hun beroep (bijvoorbeeld werkzaam in een verzorgingshuis). Anderen zijn geïnteresseerd omdat zij zelf problemen met mobiliteit ervaren, of graag zinvol werk willen doen in hun vrije tijd.

Implementatie van de training

Voor het uitvoeren van de training zijn twee trainers aangetrokken: een trainer met veel ervaring in volwasseneneducatie en een stedenbouwkundige met ervaring in het ondersteunen en uitvoeren van buurtinitiatieven. Daarnaast hebben verschillende partners een bijdrage geleverd: de informatiebijeenkomsten mochten gehouden worden op *Het Mobiliteitsagentschap Wenen*. Zij ondersteunden ook bij de promotie van deze bijeenkomsten. De lokale pers en een ouderenorganisatie hebben ook hun interesse getoond in het project en zijn gedurende de looptijd geïnformeerd over de voortgang. Tijdens twee **informatiebijeenkomsten** werden de deelnemers geïnformeerd over de inhoud en doel van het project en de training en mogelijke rol van Mobility Scouts. Het waren zeer interactieve bijeenkomsten waarbij de deelnemers gevraagd werd te reageren en mee te denken: wat betekent ‘scout’ voor jou? Ervaar jij problemen met mobiliteit?

WENEN, OOSTENRIJK

De **trainingsfase** startte met een 4-uur durende introductie-workshop waar ‘elkaar leren kennen’ voorop stond. Ook was er tijd om het doel en de inhoud van het project te bespreken. Als huiswerkopdracht werd de deelnemers gevraagd een analyse te maken van hun buurt door gebruik te maken van de checklist voor een leeftijdsvriendelijke omgeving (zie bijlage).

De **drie workshops** bestonden uit een theoretisch en een praktisch deel. Voor het theoretische gedeelte zijn experts in stedelijke ontwikkeling, mobiliteit, toegankelijkheid en participatie uitgenodigd om deelnemers te informeren. In het praktische gedeelte gingen *Mobility Scouts* aan de slag met het realiseren van hun eigen ideeën en projecten. Overleg met de andere deelnemers was hierin zeer waardevol.

Tijdens de **implementatiefase** werden kleinschalige bijeenkomsten georganiseerd voor de verschillende *Mobility Scouts* teams om verder te werken aan hun projecten. Ze werden hierin ondersteund door de trainers.

De **afsluitende bijeenkomst** bestond uit een interne bijeenkomst en een officieel gedeelte: tijdens de interne bijeenkomst was er ruimte en tijd voor reflectie en evaluatie van de training. Daarna volgde een officieel publieksevenement, waar de *Mobility Scouts* hun projecten konden presenteren, en konden netwerken.

Mobility Scouts projecten

Donaueiland – werken aan een toegankelijk recreatiegebied

Donaueiland is een groot recreatiegebied in de binnenstad dat gebruikt wordt voor o.a. joggen, wandelen, zwemmen en ontspanning. *Mobility Scouts* signaleerden belemmeringen, vooral voor ouderen en mensen met een beperking. Zij brachten de belemmeringen in kaart, documenteerden deze en bedachten oplossingen, bijvoorbeeld leuningen om gemakkelijker het water in te kunnen om te zwemmen. De documentatie en mogelijke oplossingen stelden zij ter beschikking aan belangrijke stakeholders.

Onbegrensde mobiliteit

Mobility Scouts signaleerden dat veel ouderen alleen en geïsoleerd

wonen en daardoor weinig contact hebben met andere mensen. Ook bewegen zij te weinig en komen ze niet vaak meer buiten in de publieke ruimte. Hun idee was om ontmoeting in de openbare ruimte te organiseren en daar samen te bewegen. Doel is om mensen te motiveren meer te bewegen en de kans om anderen te ontmoeten te vergroten. De *Mobility Scouts* zelf hadden ervaring met het geven van beweeglessen, speciaal voor ouderen. Dit team zocht daarnaast naar vrijwilligers om te ondersteunen zodat deze activiteit regelmatig kan worden georganiseerd.

Veiligheid in het verkeer

Veilige wegen, dat is het onderwerp van een derde groep *Mobility Scouts*. Hun doel is wegen en publieke plekken veiliger te maken. Dit willen zij doen door wederzijds respect tussen verschillende weggebruikers te bevorderen: voetgangers, fietsers en automobilisten, in het bijzonder door acties op te zetten rondom oversteeekplaatsen en mensen zo te wijzen op gevaarlijke situaties.

Setting

De *Mobility Scouts* training en projecten zijn uitgevoerd in Hanau, een stad onder de rook van Frankfurt am Main. Hier wonen ongeveer 95.000 mensen. Hanau was zeer geschikt om het project uit te voeren omdat hier een grote groep oudere vrijwilligers actief is en deze ook goed wordt ondersteund door een vrijwilligersorganisatie. Participatie wordt hier aangemoedigd, het aantal vrijwilligersorganisaties en buurtinitiatieven is hier hoger dan elders. Eén van de ouderenorganisaties en de vrijwilligerscentrale hebben zich gecommitteerd aan de werving van mogelijke *Mobility Scouts*.

Implementatie van de training

De **informatiebijeenkomst** werd gehouden bij de ouderenorganisatie zelf. Het doel en werkwijze zijn uitgelegd en deelnemers konden wensen en ideeën voor projecten delen. In thematische groepen hebben deelnemers verder gepraat over hun interesses en aandachtspunten. Zo maakten zij verder kennis en leerden zij van elkaar.

Naar aanleiding van de informatiebijeenkomst werd in een vervolgbijeenkomst de planning besproken, waarin ook een keuze werd gemaakt welke thema's en onderwerpen aan bod moesten komen in de training. Op deze manier kon de training verder worden ingevuld.

Belangrijke thema's waren 1) aspecten van de leeftijdsvriendelijke omgeving, 2) stedelijke ontwikkeling en 3) lobbyen door ouderen. Deelnemers gaven aan meer te willen leren over het ontwikkelen van een conceptplan, het verzamelen van bronnen en het uitbreiden van het netwerk.

Tijdens iedere workshop informeerden de *Mobility Scouts* elkaar over hun project en activiteiten. Deze uitwisselingen werden erg gewaardeerd. Het is fijn om te weten waar anderen mee bezig zijn en feedback te geven en te krijgen: samen kom je verder.

Daarnaast werd promotiemateriaal ontwikkeld en werden contacten gelegd met pers en publiciteit. Zij publiceerden regelmatig over de voortgang van het project.

Tijdens een **afsluitende bijeenkomst** werden de resultaten gepresenteerd aan een groot publiek, bestaande uit inwoners en stakeholders/netwerkpartners. Alle *Mobility Scouts* ontvingen een certificaat als bewijs van deelname.

Mobility Scouts projecten

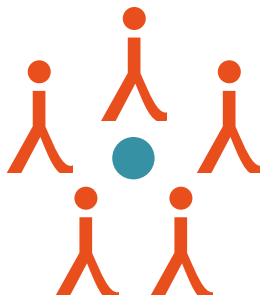
Leerzame ervaring: Langdurige ervaring met vrijwilligers en de sociale netwerken van *Mobility Scouts* zijn nuttig om sneller contacten te leggen en oplossingen te vinden.

Fotoproject 'Old age on the move'

Het doel van dit project is om thema's rondom ouder worden, te visualiseren en deze op een artistieke manier te presenteren. Eerste stap was het vinden van oudere vrijwilligers die model wilden zijn. Samen met hen werden onderwerpen vastgesteld, en de wijze waarop deze gerepresenteerd kunnen worden. Foto's zijn zowel binnen als buiten gemaakt.

De organisatie 'Mensen in Hanau' was de belangrijkste samenwerkingspartner. Zij hebben naar mooie en geschikte locaties gezocht in Hanau, die tot de verbeelding spreken.

De foto's zijn gepresenteerd tijdens de afsluitende bijeenkomst. Ook worden ze gepubliceerd op de website van Hanau, als inspiratie voor anderen. De wens is dat dit leidt tot meer van dergelijke projecten.

Verkeersveiligheid, toegankelijkheid en preventie

Mobility Scouts hebben werkgroepjes gevormd om met verschillende onderwerpen aan de slag te gaan. Zij bepaalden zelf waar de prioriteit ligt en waar het plan kan worden uitgevoerd.

Het doel van de werkgroep verkeersveiligheid was om vast te stellen welke routes en verkeerspunten als onveilig of problematisch worden ervaren. Hiervoor werden foto's gemaakt van verkeerssituaties en werden mensen geïnterviewd. De conclusies zijn gebundeld in een verslag dat is aangeboden aan de verantwoordelijke beleidsmakers. Zij gaven aan blij te zijn met de feedback en konden een aantal voorstellen direct honoreren. Bijvoorbeeld het instellen van informele inspraakbijeenkomsten waar inwoners hun ervaringen en problemen in het verkeer direct kunnen delen met beleidsmakers.

Het doel van de tweede werkgroep was het uitbreiden van het al bestaande trainingsaanbod voor ouderen in het verkeer. Ouderen (met en zonder rollator) worden getraind in hoe zij zich veilig in het verkeer kunnen begeven. Daarnaast werden buschauffeurs geïnformeerd over hoe zij kunnen omgaan met ouderen in het verkeer of openbaar vervoer. De trainingen zijn uitgevoerd in verschillende delen van Hanau zodat mensen niet al te ver hoeften te reizen. Dit project werd ondersteund door een openbaar vervoer organisatie. Er wordt bekeken of het project kan worden uitgebreid naar alle wijken in Hanau.

Samen mobiel: ontmoeten en wandelen langs de Main River

Eén van de werkgroepen ontwikkelde een aanbod voor ouderen met en zonder dementie. Zo organiseerden zij vaste wandeldagen onder leiding van een gids in samenwerking met de vereniging *So wie daheim*. Het project wil de sociale uitsluiting van mensen met dementie en hun mantelzorgers tegengaan en wil de bewustwording op gang brengen rond dit thema.

Om het project te laten slagen werd de route vooraf gecheckt: is deze veilig en toegankelijk? En wat is er nog meer nodig om beweging en ontmoeting te stimuleren? Zo wordt er binnenkort een parkje aangelegd met ouderenfriendly sportapparaten.

Online enquête: 'Kwaliteit van de leefomgeving van 60-plussers in Hanau'

Mobility Scouts hebben een enquête ontwikkeld en uitgevoerd onder inwoners van 60 jaar en ouder. Deze enquête is gebaseerd op de WHO checklist voor een leeftijdsvriendelijke omgeving (zie bijlage). Onderwerpen zijn onder andere wonen, transport, sociale participatie en communicatie. Ook werden gegevens van respondenten verzameld. Een online tool maakte het makkelijk de enquête af te nemen. In drie maanden tijd hebben in totaal 325 mensen meegedaan.

De resultaten van de enquête zijn een mooie basis voor toekomstige plannen en activiteiten. Uit de enquête komen problemen naar voren die nog niet eerder zijn genoemd of gehoord. Ouderen die mee hebben gedaan voelden zich gehoord en hebben het zeer gewaardeerd dat er naar hen werd geluisterd.

Leerzame ervaring: Ouderen verkiezen mondelinge communicatie boven geschreven communicatie. Als hen om een mening wordt gevraagd kan dat het beste door een persoonlijk interview.

We would like to thank Mr Norbert Stiebitz and Mrs Sylvie Janka for providing us with the photographs of their project.

Setting

Het *Mobility Scouts* project is in Rome geïmplementeerd in Deelgemeente I (ongeveer 202.000 inwoners) en Deelgemeente XII (ongeveer 143.000 inwoners). De reden voor deze keuze was tweeledig: aan de ene kant had deze te maken met de belangstelling die de twee lokale overheden toonden voor de onderwerpen die aan de orde kwamen in dit project, aan de andere kant speelde mee dat in beide deelgemeenten ouderenorganisaties zijn, waarmee eerder in het Europese Active80+ project was samengewerkt. De interactie met beide deelgemeenten heeft ook een faciliterende rol gespeeld bij de promotie van de trainingsactiviteiten, het werven van deelnemers aan de training en hun betrokkenheid bij kleine lokale projecten volgend op de training, evenals het uitwerken van voorstellen om in kaart gebrachte leeftijdsvriendelijke mobiliteitsproblemen op te lossen.

Implementatie van de training

De 15 trainingsdeelnemers werden gerecruteerd door het geven van presentaties over het project en de training in verschillende ouderencentra, in samenwerking met Deelgemeenten I en XII. Om de ouderen te ondersteunen bij hun rol als potentiële aanjagers, hun zelfvertrouwen te versterken en actief burgerschap te bevorderen, werd de nadruk gelegd op het volgende:

- Pro-actieve benadering, het verspreiden van de resultaten van de training via de werkgroepen en de projecten die voortkwamen uit de trainingssessies, waar in totaal 23 ouderen aan deelnamen.
- Het participatieve potentieel van het *Mobility Scouts* project, met beleidsaanbevelingen die vervolgens werden gedeeld met de beleidsmakers van de deelgemeenten.
- De links naar lokale leeftijdsvriendelijke mobiliteit en de bredere nationale en EU-dimensies door de interactie, goede praktijken en voorbeelden van succesverhalen in Rome, in andere Italiaanse steden en steden in de EU.
- De samenwerkingspartners van de training bestonden uit de Deelgemeenten I en XII van Rome, de ouderencentra, de *Sbilanciamoci! Campagne* en de *Kyoto Club's* duurzame mobiliteitswerkgroep.

In Italië is een **National Network Event** georganiseerd met de titel '*Cambiamenti climatici, politiche di mobilità e qualità dell'aria nelle grandi città italiane*' (Klimaatveranderingen, mobiliteitsbeleid en

luchtkwaliteit in de Italiaanse grote steden). Lokale, regionale en nationale beleidsmakers op het gebied van mobiliteit namen deel. Onderdelen van de *Mobility Scouts* activiteiten zijn uitgewisseld en het *Mobilitaria 2018* rapport, dat als deel van het *Mobility Scouts* project is voorbereid, werd gepresenteerd en besproken.

Leerzame ervaring: Meer weten over het *Mobilitaria 2018* rapport?

Kijk dan voor de Italiaanse versie op:

https://www.kyotoclub.org/docs/mobilitaria_r3.pdf

Mobility Scouts projecten

Obstakels in kaart brengen en leeftijdsvriendelijke oplossingen bedenken voor lokale mobiliteitsproblemen

In Deelgemeenten I en XII van de stad Rome werden inwoners van ouderencentra en samenwerkingspartners uitgenodigd om obstakels in specifieke straten aan te wijzen op de gangbare plattegronden. De meeste obstakels die werden aangewezen waren onder meer: te hoge stoepranden, verkeerd geparkeerde auto's, gaten in de bestrating van wegen en stoepen, te weinig aangewezen routes gereserveerd voor voetgangers en fietsers, luchtvervuiling door het verkeer, inefficiënt en vaak niet stipt openbaar vervoer, gebrek aan goed functionerende openbare toiletten en elektrische openbaar vervoersvoorzieningen.

Mobility Scouts, ouderen en samenwerkingspartners spraken in bijeenkomsten ook over mogelijke oplossingen. Op verzoek van het Raadslid *Sociaal Beleid* van Deelgemeente I, zullen de obstakels en de voorgestelde oplossingen worden opgenomen in een paper met aanbevelingen voor verdere gezamenlijke actie door de overheid van de stad Rome.

Leerzame ervaringen: Constructieve op ervaringen gebaseerde aanbevelingen van *Mobility Scouts* kunnen direct door de lokale autoriteiten worden omgezet in oplossingen, wat vertrouwen schept onder de oudere inwoners en hen laat zien dat het de moeite waard is om hun leefomgeving te onderzoeken en de problemen te rapporteren aan beleidsmakers.

De Via Longhena Timebank

De *Via Longhena Timebank* werd opgericht in 2011 en heeft 335 leden die actief zijn in ruim 60 dienstverlenende ruilactiviteiten, waarin geen geld omgaat. *Mobility Scouts* in Rome hebben aan verschillende activiteiten deelgenomen. Ze namen bijvoorbeeld Pedibus (voetenbus) - diensten over waarin oudere inwoners jonge leerlingen naar en van school begeleiden. De activiteit heeft veilig voetgangersverkeer opgeleverd voor kinderen, waardoor hun ouders zich geen zorgen hoeven te maken over de veiligheid van hun kinderen; nieuwe vriendschappen werden bevorderd tussen de kinderen en er was intergenerationele interactie tussen de kinderen en hun oudere begeleiders. Ook hebben *Mobility Scouts* zich ingezet om de Timebank onder ouderen te promoten.

Mobiliteit van ouderen op de Enrico Pestalozzi basisschool

Een 90-jaar oude mobility scout, voormalig grafisch ontwerper en cartoonist heeft drie keer een twee uur durende sessie gehouden met tien kinderen op een basisschool. Zij wisselden ideeën en tekeningen uit in de groep over de problemen waar oudere inwoners mee te maken hebben als zij op pad gaan in de stad en wat de kinderen zouden kunnen doen om hen daarbij te helpen.

Een fragment uit de discussie:

Met welke problemen kunnen oudere mensen te maken hebben op straat?

Gentle: Ouderen kunnen vallen, omdat er te veel gaten zijn.

Aya: Ouderen kunnen de bus niet halen omdat ze te langzaam lopen.

Henos: Ouderen kunnen niet in de bus stappen omdat de bussen te hoog.

Wat voor activiteiten zouden ouderen buitenshuis kunnen doen?

Jasmin: De ouderen kunnen naar buiten gaan om een ijsje te kopen.

Ilkan: Ze kunnen bloemen gaan kopen.

Aya: Ze kunnen boodschappen doen.

Henos: Ze kunnen de hond uitlaten.

Aya: Ze kunnen een museum bezoeken.

Jasmin: Ze kunnen een vriend of familielid bezoeken

Ayman: Ze kunnen hun kleinkind naar school brengen.

Hoe kunnen we ze helpen?

Henos: Iemand zou een paraplu voor ze op kunnen houden als het regent.

Henos: Er zou iemand moeten zijn die ouderen helpt om de straat over te steken.

Gentle: De bussen zouden comfortabeler voor ze moeten zijn.

Liberi di essere, liberi di muoversi (vrij om te zijn, vrij om te bewegen)

Het project, dat voorziet in gratis taxivervoer voor ouderen en andere mensen met mobiliteitsproblemen, ging in 2014 in Rome, Deelgemeente I van start. Naast de Deelgemeente namen ook *Mobility Life*, de Federatie van Ouderen en Gepensioneerden en de taxi coöperatie *Samarcanda* deel aan het project.

Al met al zijn 50 taxi's beschikbaar, die kunnen worden geboekt via twee call centra die georganiseerd en bemenst worden door vrijwilligers. Het publiek private partnerschap is gebaseerd op sociale marketingprincipes: private bedrijven hebben profijt van de advertenties op de taxi's van *Vrij om te zijn, Vrij om te bewegen* en co-financieren een bruikbaar vervoerssysteem dat de mobiliteit van ouderen ondersteunt.

In antwoord op een advertentie van de Gemeente met een vraag naar vrijwilligers voor ouderencentrum *Esquilino* zijn *Mobility Scouts* als vrijwilligers gaan meewerken aan dit project en hebben zij belangstelling getoond om contact te leggen met vergelijkbare projecten in andere Europese landen, zo mogelijk op bezoek te gaan en ervaringen uit te wisselen met ouderen die zich bezighouden met duurzame innovatie op het gebied van mobiliteit in Europese steden.

Setting

Kaunas is de tweede grootste stad in Litouwen, met een inwoneraantal van 292.691, waarvan 20% ouder is dan 65 jaar. Oudere inwoners besteden hun tijd graag aan het bijwonen van lezingen over uiteenlopende onderwerpen, georganiseerd door de *University of Third Age*. De faculteiten Toerisme, Theater en Muziek, Design, Rechten, Theologie en de medische faculteit leveren hieraan een bijdrage. In Kaunas zijn drie activiteitscentra waar ouderen kunnen meedoen aan activiteiten. De kosten hiervoor zijn inkomensafhankelijk. Denk aan activiteiten zoals samen zingen, excursies, handwerken, tuinieren en samen bewegen. Actief burgerschap en vrijwillige inzet door ouderen is geen vanzelfsprekendheid.

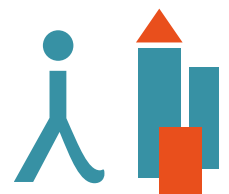
Implementatie van de training

Op 27 mei vond de informatiebijeenkomst plaats in de *Assembly Hall* van de *Lithuanian Sports University*. Doel was het *Mobility Scouts* project en het concept van de leeftijdsvriendelijke omgeving te introduceren. Er was veel discussie over de gebruikte termen en concepten, vooral omdat het woord 'scout' wordt geassocieerd met jonge mensen, en scouting een lange traditie kent. 'Scout' kan worden uitgelegd als iemand die een terrein verkent en informatie verzameld. Van de aanwezigen hebben zich vier mensen opgegeven als mobility scout.

Om nog extra aandacht te genereren voor de training werd een introductieactiviteit georganiseerd: een tweedaagse excursie naar het *Museum of Ethnocosmology* met aansluitend een workshop over *Mobility Scouts*. Omdat excursies één van de populairste activiteiten van de doelgroep is, is dit een bewuste keuze geweest. De workshop duurde zes uur en ging vooral om bewustwording en begrip over wat een leeftijdsvriendelijke omgeving is en hoe je daar als oudere inwoner aan kunt bijdragen. Deelnemers discussieerden over de verschillende aspecten van de leeftijdsvriendelijke omgeving.

Uiteindelijk heeft deze introductiefase ertoe geleid dat 15 oudere inwoners als mobility scout deelnamen aan de training.

KAUNAS,
LITOUWEN

De **training** bestond uit acht bijeenkomsten van drie uur in de maanden oktober en november 2017 (1 bijeenkomst per week). De Sportuniversiteit stelde hun locatie beschikbaar. Elke sessie startte met een presentatie van een expert op het domein van actief ouder worden, stedelijke ontwikkeling, transport en verkeer, burgerparticipatie of communicatie en netwerken met stakeholders. Er was veel tijd gereserveerd om met elkaar in gesprek te gaan en te brainstormen over deze onderwerpen, en van daaruit ook ideeën voor projecten en activiteiten te genereren.

De **implementatiefase** startte eind november. De ideeën voor projecten ontstonden doordat er grote evenementen in de stad plaatsvonden, zoals de *Kaunas Biënnale 2017* en voorbereidingen voor *Kaunas Culturele Hoofdstad 2022*. Activiteiten waren:

- Tot stand brengen van contacten met het openbaar busvervoer en de gemeentelijke afdeling voor transport en verkeer, met als doel het organiseren van frequente bijeenkomsten voor ouderen waarop zij hun wensen, zorgen en ideeën kunnen ventileren;
- Vergroten van de betrokkenheid van oudere inwoners bij publieke bijeenkomsten die worden georganiseerd in het kader van het *Sustainable Urban Mobility Plan (SUMP)* voor Kaunas;
- Voorstellen doen voor en mede organiseren van campagnes en activiteiten in het kader van *European Mobility Week*;
- Betrekken van oudere inwoners bij de planning van activiteiten in het kader van *Kaunas Culturele hoofdstad 2022*, met als doel dat ook deze doelgroep zich gehoord en gezien voelt.

De deelnemers kwamen uit verschillende delen van de stad, en zijn verbonden aan verschillende organisaties. Dit maakte het lastig teams van *Mobility Scouts* te vormen. De projecten zijn uitgevoerd door de gehele groep, en de initiatiefnemers namen per activiteit het voortouw. De groep werd ondersteund door de voorzitter van SIC, docenten van de Sportuniversiteit en de curator sociale projecten van het *Kaunas M.K. Čiurlionis Art Museum*.

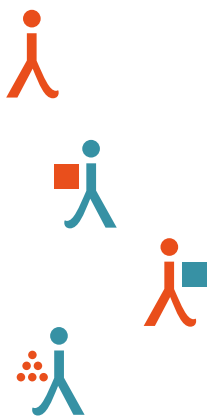
Mobility Scouts projecten

Ronde tafel voor beter openbaar vervoer

Ouderen zijn niet altijd tevreden over het openbaar vervoer maar krijgen maar weinig respons als zij hun beklag doen. Er zijn officiële klachtenprocedures maar daar komt nauwelijks iets van terug. De wens is er om live contact te hebben met bijvoorbeeld de manager van een busbedrijf of de buschauffeurs zelf. Daarom organiseerde een groep van *Mobility Scouts* een rondetafelgesprek met de directeur van een vervoersbedrijf. Op deze manier konden de ouderen aangeven welke zorgen zij hebben (over veiligheid, gedrag van chauffeurs, kwaliteit van bushokjes en routes en tijden) en kon de directeur aangeven op welke manier deze besluiten tot stand komen. Zo blijkt dat de gemeente veel beslisrecht heeft. Deze is daarna uitgenodigd voor een vervolgesprek.

De groep *Mobility Scouts* heeft deze bijeenkomst zelf voorbereid en het was een groot succes. 22 ouderen en beleidsmakers van verschillende afdelingen waren aanwezig. De avond startte met een presentatie over het *Mobility Scouts* project en daarna was er ruimte voor discussie en vragen. De avond heeft ertoe geleid dat de gemeente en vervoersbedrijven in de toekomst graag samenwerken met *Mobility Scouts* en elkaar frequent blijven ontmoeten.

Leerzame ervaring: Als je als groep inwoners voorstellen en aanbevelingen aan de gemeente wil doen, bereid deze dan goed voor en zorg dat je op de hoogte bent. Hierdoor ben je als groep een serieuze gesprekspartner.

Grote parade om *European Mobility Week* te vieren

Jaarlijks wordt op 22 september door de gemeente Kaunas een autovrije dag georganiseerd, in het kader van de *European Mobility Week*. Ook is het openbaar vervoer op deze dag gratis en worden inwoners aangemoedigd zonder auto te reizen. Eén van de aanvullende ideeën voor dit jaar was om een parade te vormen van het centrum van de stad naar het oude gedeelte van de stad, met als slogan 'Bewegen is mijn keuze'. Iedereen kon meedoen, of je nou wandelt of op de fiets bent, op rolschaatsen of skateboard, met de scootmobiel of je rolstoel.

Er was veel PR voor het evenement maar het weer zat enorm tegen. 30 mensen deden mee aan deze activiteit. Volgend jaar wordt deze activiteit herhaald, met medewerking van *Mobility Scouts* en andere enthousiastelingen!

Deelname aan publieke discussies over *SUMP*

Door het onderzoek in de eerste fase van het *Mobility Scouts* project, werd duidelijk dat er een *Sustainable Urban Mobility Plan (SUMP)* wordt ontwikkeld voor Kaunas. Er was niet bekend hoe inwoners zelf betrokken zouden worden of wanneer publieke bijeenkomsten plaatsvinden. *Mobility Scouts* en projectpartners hebben zelf het initiatief genomen om meer informatie te krijgen en deze informatie te verspreiden onder een breder publiek. Dit maakt het mogelijk dat ook oudere inwoners op de hoogte worden gebracht van de voortgang en een stem krijgen in de publieke discussie.

Betrekken van oudere inwoners bij de planning van activiteiten in het kader van *Kaunas Culturele hoofdstad 2022*

In maart 2017 werd duidelijk dat *Kaunas Europese Culturele Hoofdstad (ECOC)* is in 2022. Dit is een uitgelezen kans voor inwoners om aanpassingen en verbeteringen in de publieke ruimte aan te brengen. *Mobility Scouts* zullen aanhaken bij projecten en activiteiten die in de loop naar 2022 worden gestart. Eén van de reeds uitgevoerde activiteiten is het organiseren van een kunstactiviteiten in één van de stadsparken. Dit is geïnitieerd door *Fluxus Labs*, een creatief platform. Het park was tot 1957 een begraafplaats maar is daarna verwaarloosd terwijl het veel potentie heeft.

Het idee was om de buurt te mobiliseren en een kunstproject op te zetten in de herfst, als de bladeren van de bomen vallen. Deze worden niet opgeruimd waardoor het aanzicht van het park rommelig en lelijk wordt. Tijdens de activiteit was de buurt erg betrokken vanuit een gezamenlijke behoefte het park weer prettig en toegankelijk te maken, en niet langer te negeren. Ook kwam er hulp uit onverwachte hoek: leden van de schietvereniging (paramilitaire en patriottische organisatie sinds 1919) hebben zich ontfermd over het behoud van een groot aantal anonieme graven van anti-Sovjetstrijders, die in het park aanwezig zijn. Er worden op dit moment afspraken gemaakt met de gemeente over het behoud en onderhoud van het 'vergeten' park.

Activiteiten in het museum

De curator van sociale projecten van het *Kaunas M.K. Čiurlionis Art Museum* heeft *Mobility Scouts* uitgenodigd om monumenten op publieke plaatsen in de stad nader te onderzoeken in het kader van de *Kaunas Biënnale 2017*. Waarom zouden deze een monument moeten zijn? Wat is de historische waarde? *Mobility Scouts* kennen de geschiedenis van deze plekken en werden gevraagd om deel te nemen aan activiteiten met jongere generaties en hen de waarde van cultureel erfgoed te laten zien.

Setting

In Nederland is het *Mobility Scouts* project uitgevoerd in het historische Zutphen, een Hanzestad, gelegen aan de rivier de IJssel, aan de rand van de landelijke regio Achterhoek, Provincie Gelderland. Zutphen heeft 47.314 inwoners, waarvan ongeveer 20 procent 65+ is. Sinds 2001 werkt Zutphen in bestuurlijke zin samen met de nabijgelegen steden

Apeldoorn, Deventer en vier omliggende dorpen aan het ontwikkelen van beleid voor de fysieke en sociale omgeving, huisvesting, transport en economie. Anders dan in de grote steden (Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Utrecht) is het concept van de leeftijdsvriendelijke stad nieuw in Zutphen. Het *Mobility Scouts* project is dan ook afgestemd op de lokale context, waarbij de focus ligt op bewustwording en het creëren van een goede basis om mét ouderen te werken aan het creëren van een leeftijdsvriendelijke omgeving.

Implementatie van de training

De training startte met een **introductiebijeenkomst** (30 deelnemers) en kleinschalige huiskamerbijeenkomsten (in totaal 18 deelnemers) om inwoners te informeren over de leeftijdsvriendelijke omgeving. Zo ontstond geleidelijk een draagvlak onder oudere burgers en lokale belanghebbenden. Door publiciteit in de lokale pers werd dit nog eens versterkt: een verslaggever schreef maandelijks een column met als onderwerp 'Is Zutphen leeftijdsvriendelijk?', en interviewde 'ambassadeurs' voor deze rubriek. Daarnaast werden lokale stakeholders, waaronder de wijkregisseurs op de hoogte gehouden van activiteiten van *Mobility Scouts*. De 'bottom-up' benadering past in de trend van burgerparticipatie en gemeenschapsvorming: taken en verantwoordelijkheden van de nationale overheid worden overgedragen aan lokale overheden zoals gebeurde met de komst van de participatiewet (2015) en in de nabije toekomst de omgevingswet (2021). Dit betekent dat lokale autoriteiten een visie vormen op beleid rondom stedelijke ontwikkeling, toegankelijkheid en de inrichting van de openbare ruimte, en dat inwoners daarin een stem dienen te hebben. Het *Mobility Scouts* project sluit hier goed bij aan.

De **trainingsfase** startte met een drie uur durende introductie-bijeenkomst in september 2017 waaraan acht *Mobility Scouts* deelnamen. Aan de hand van persoonlijke foto's (een prettige plek en een vervelende plek) stelden de deelnemers zich aan elkaar voor. Daarna volgde een brainstormsessie over wat een leeftijdsvriendelijke plek precies betekent. Ook was er aandacht voor de betekenis van ouder worden en de algemene beeldvorming van ouderen. Deelnemers reflecteerden op zichzelf: hoe wil ik prettig oud worden in deze stad, en wat is daarvoor nodig?

In het theoretische gedeelte van **workshop 1** ('Begrijpen') werd het 'werkgebied' van het *Mobility Scouts* project onderzocht. Hoe kijken we naar Zutphen en wat is er kenmerkend aan? Wat is de identiteit van de stad en haar inwoners? Wat zouden we kunnen doen om oudere inwoners te motiveren, te activeren en te betrekken? In het praktische gedeelte kregen deelnemers uitleg over de innovatiespiraal, een werkwijze om van een idee een project te maken en in beeld te krijgen wie en wat er nodig is in elke fase van projectontwikkeling.

Workshop 2 ('betrekken') startte met een theoretische sessie over betrokkenheid en participatie. Het rapport '*Ouder worden in Nederland*' (SCP, 2017) bracht twee belangrijke vragen naar voren die in deze sessie werden besproken:

- Hoe waardeert je je leefomgeving (wijk, buurt, straat, huis) en voel je je ermee verbonden (buren, contacten)?
- Stelt je voor dat je op hoge leeftijd bent:
Wat betekent prettig wonen en leven in je buurt voor jou? Wat is dan belangrijk?

In het praktische gedeelte werkten de deelnemers verder aan hun projectideeën.

In **Workshop 3** stond 'doen' centraal: wat hebben *Mobility Scouts* nodig om hun plannen uit te voeren? In het theoretische gedeelte lag de focus op samenwerken en netwerken: waarom is dat zo belangrijk? En waarom is samenwerken soms ook moeilijk? Wat is de rol van beleidsmakers en wet- en regelgeving? Benoemd werd dat het belangrijk is om creatief te denken, elkaar te inspireren, en positief te zijn: wat lukt er al wél? Deelnemers hadden al veelvuldig ervaren dat het op gang brengen van een verandering niet zonder slag of stoot gaat, en dat het soms ook veel energie en geduld

kost. Ook werden mogelijkheden besproken voor publiciteit en financiering van burgerinitiatieven. In het praktische gedeelte is er gewerkt met de netwerkanalyse: wie zijn er al op de hoogte van jouw project(idee) of al verbonden aan jouw project? Wie missen er nog en hoe kun je hen informeren?

Aan het einde van de derde workshop is de training door de deelnemers geëvalueerd met een korte vragenlijst. Tijdens een terugkombijeenkomst is het proces nog eens nabesproken.

Mobility Scouts projecten

Inloop koffieochtenden in huiskamers in het historische centrum

Om informatie over de leeftijdsvriendelijke stad te verspreiden, mensen bewust te maken van het concept en ideeën voor initiatieven en projecten te verzamelen, werden kleinschalige koffieochtenden georganiseerd. Mensen werden uitgenodigd hun ideeën en wensen te delen en daarin aan te geven wat zij zélf zouden kunnen en willen dóen. Het aanbieden van koffie en gesprek in een huiskamersetting bleek te voorzien in een behoefte. Het is een laagdrempelige manier om elkaar te ontmoeten. Twee *Mobility Scouts* besloten hun huiskamer ook open te stellen op maandagochtend, voor de inwoners van hun serviceflat en voerden zo gesprekken over prettig oud worden en de kwaliteit van de leefomgeving.

Het *Mobility Scouts* team zoekt naar nog meer 'huiskamers' die zich willen aansluiten bij dit netwerk, zodat het voor oudere inwoners van Zutphen mogelijk is ergens een kopje koffie te gaan drinken en hun buren te ontmoeten, zonder dat dat meteen ver weg is of veel kost.

Laagdrempelige ontmoetingsplekken

Dit project richt zich op het creëren van ontmoetingsplekken in de wijk, buurt of straat met als doel ontmoeting te bevorderen en eenzaamheid tegen te gaan. Eerst is een inventarisatie gemaakt van waar reeds ontmoetingsplekken zijn en deze plekken zijn aangegeven op de kaart van Zutphen. Hierdoor werd ook duidelijk waar er 'gaten' vallen. Voor de lange termijn is een plan uitgewerkt om sociale huurwoningen beschikbaar te stellen als ontmoetingsplek

in de buurt. Het is een goedkope woning voor iemand met een laag inkomen, die in ruil daarvoor de benedenverdieping openstelt overdag en als gastvrouw of gastheer optreedt. De tuin kan dan bijvoorbeeld dienen als pluk- en moestuin voor de buurt.

Projectpartners: gemeente (wijkregisseurs, beleidsmakers wonen en welzijn), woningcorporaties, welzijnsorganisatie Perspectief, Initiatiefgroep Bestrijding Eenzaamheid.

Elektrische Stap In/Stap Uit bus van en naar het centrum.

Doel van dit project is een alternatieve, leeftijdsvriendelijke en betaalbare manier van openbaar vervoer te realiseren in Zutphen. Het zou voor oudere inwoners en mensen met mobiliteitsproblemen mogelijk moeten zijn om zonder veel problemen in het centrum te komen, naar de markt te gaan, af te spreken met anderen en activiteiten te ondernemen. Een elektrische bus, die van en naar het centrum rijdt, door alle wijken van Zutphen, zou de oplossing kunnen zijn. In Deventer rijdt al zo'n bus. *Mobility Scouts* hebben in Deventer een testrit georganiseerd en spraken met de initiatiefnemers over het proces. De volgende stappen werden gezet: er is een plan geschreven, politieke en financiële steun wordt gezocht bij transportbedrijven, winkeliers, gemeente en provincie en er is een netwerk gecreëerd die het initiatief ondersteunen. Daarnaast wordt naar vrijwilligers gezocht die de bus willen rijden.

Projectpartners zijn de gemeente en een groep inwoners uit alle wijken van Zutphen. Er is een werkgroep actief die een lobby voert om geld voor het initiatief binnen te halen. Tijdens de implementatiefase is het netwerk verder uitgebreid.

Ervaringstafels Welzijn, zorg en voorzieningen

Mobility Scouts werken aan het opzetten van ervaringstafels. Dit zijn kleinschalige ontmoetingen waar oudere inwoners hun ervaringen delen over de toegankelijkheid van diensten en voorzieningen op het gebied van gezondheid en welzijn (WMO) in Zutphen. Dit is nodig omdat ouderen vanuit hun eigen ervaring met verleende zorg of gebruikmakend van diensten, feedback kunnen geven over de kwaliteit, wat goed werkt en wat beter kan. Ouderen kunnen zo een klankbord zijn voor de gemeente, voor het Platform Sociaal Domein en organisaties op het gebied van zorg en welzijn. Op nationaal niveau sluiten de ervaringsstafels aan bij het Programma 'Beter Oud' waar deelnemers ervaringen kunnen uitwisselen met groepen in andere delen van het

land en de regio en deelnemen aan trainingen om hun vaardigheden te verbeteren.

Projectpartners: Mobility Scouts werken samen met een lokale werkgroep 'Inclusie' (om eenzaamheid en sociale isolatie tegen te gaan), woonzorgcentra, welzijnsorganisaties, ziekenhuis, Platform Sociaal Domein.

Kleinschalige publieke workshops in de wijk: samen bouwen aan een leeftijdsvriendelijke omgeving

Het idee van de publieke workshop is om het concept van de leeftijdsvriendelijke stad op de sociale én politieke agenda te krijgen, en ook om inwoners van een wijk uit te nodigen hun wensen of ideeën voor een prettige wijk, buurt of straat kenbaar te maken en daar verder over door te denken en acties aan te verbinden. De workshop startte met een korte voorstelronde (in tweetallen) aan de hand van twee vragen. Daarna volgde een plenair informatief gedeelte waarin men kennismaakte met het *Mobility Scouts* project en het idee erachter.

Deelnemers konden kiezen uit vier onderwerpen om in kleinere groepen verder te praten namelijk 1) ontmoeting, 2) kunst en cultuur, 3) stedelijke ontwikkeling en 4) welzijn, zorg en voorzieningen.

Tijdens deze groepsgesprekken konden de deelnemers hun wensen en ideeën op het tafelkleed schrijven. Aan iedere tafel was een gespreksleider aanwezig.

De belangrijkste bevindingen en resultaten uit de gespreksgroepjes werden kort plenair besproken. Daarna werd iedereen uitgenodigd een formulier in te vullen en daar op aan te geven op welke wijze men zou willen bijdragen aan de leeftijdsvriendelijke stad: geïntformeerd worden over activiteiten, een project starten, meedoen aan een project en netwerk ter beschikking stellen. Ook kon men aangeven welke thema's en onderwerpen aanspreken, zodat zij gericht benaderd kunnen worden.

De publieke workshop heeft ertoe geleid dat andere wijken ook geïnteresseerd zijn om de workshop aan te bieden aan bewoners. Ook worden de deelnemers op de hoogte gehouden van werkgroepjes en thema-koffieochtenden zodat men actief kan aansluiten bij projecten en initiatieven.

Projecten in een verkennende fase

Innovatieve duurzame mobiliteit: Fietstaxi en de Duofiets.
Op dit moment is er één fietstaxi in Zutphen. Het idee is dat meerdere fietstaxi's en duofietsen beschikbaar komen als alternatief vervoersmiddel voor ouderen met mobiliteitsproblemen. Het reizen met de bus of met de taxi is vaak duurder en soms ook minder gemakkelijk voor ouderen.
Fietsvervoer zou een mooie aanvulling zijn op het reeds bestaande aanbod en kan ook worden gebruikt voor recreatieve doeleinden en gezond ouder worden. *Mobility Scouts* helpen bij het onderzoeken van de mogelijkheden voor het verduurzamen van deze initiatieven.

Projectpartners: Mobility Scouts, Nanneke Dorenbos, initiatiefneemster van de fietstaxi in Zutphen.

‘De stem van de oudere inwoner’: betrekken van oudere inwoners van de wijk ‘De Hoven’ bij de totstandkoming van een multifunctioneel centrum in de wijk. Dit centrum moet nog worden gebouwd en het projectidee is om de wensen en ideeën van oudere inwoners met betrekking tot voorzieningen, faciliteiten en activiteiten zichtbaar te maken en te laten horen. Zij zijn immers óók toekomstige gebruikers!

Projectpartners: Mobility Scouts, Stichting Buurthuis de Hoven

Voorbeelden van activiteiten voor de Introductieworkshop

ACTIVITEIT	Speeddaten
DOEL	Elkaar leren kennen, een gesprekje voeren met verschillende deelnemers
BENODIGD MATERIAAL	Stoelen, flipover met daarop vragen (door de trainer voorbereid)
WERKWIJZE	De deelnemers maken een binnencirkel en een buitencirkel van stoelen, zodanig dat twee mensen tegenover elkaar kunnen zitten. De trainer stelt de eerste vraag die ieder tweetal bespreekt (2 minuten). Daarna schuiven de deelnemers in de buitenste cirkel één plaats op naar rechts. De trainer stelt de tweede vraag en deze wordt opnieuw besproken door de nieuwe tweetallen. Dit wordt herhaald totdat iedere deelnemer weer tegenover de eerste gesprekspartner zit.
DUUR	30 minuten

ACTIVITEIT

Kort interview

DOEL

Kennismaken met elkaar, introductie van deelnemers, uitwisselen van ervaringen met vrijwilligerswerk en participatie in projecten

BENODIGD MATERIAAL

- Pennen
- Uitdraai van 'profiel' (onderstaande afbeelding)
- Prikbord of wand, punaises of plakband.

WERKWIJZE

Verdeel de groep in tweetallen, bijvoorbeeld door de opdracht te geven bij iemand te gaan staan die je nog niet goed kent. Aan de hand van de uitdraai interviewen zij elkaar in 10 minuten. Antwoorden worden ingevuld op het profiel. Zo leren ze elkaar een beetje kennen. Na 10 minuten wordt iedere deelnemer gevraagd de ander kort voor te stellen met behulp van het profiel. Naderhand worden de profielen naast elkaar gehangen om nog verder te kunnen bekijken.

DUUR

10 min. in tweetallen, 2 minuten per persoon plenair nabespreken

AFBEELDING

ACTIVITEIT

Identiteitscirkel

DOEL

Een identiteitscirkel maken is een mooie manier om elkaar te leren kennen, maar ook om te verkennen hoe je tegen je leefomgeving aankijkt en wat voor jou belangrijk is.

BENODIGD MATERIAAL

- Wit papier (A4)
- Werkblad 'identity circle'
- Pennen, kleurpotloden, stiften

WERKWIJZE

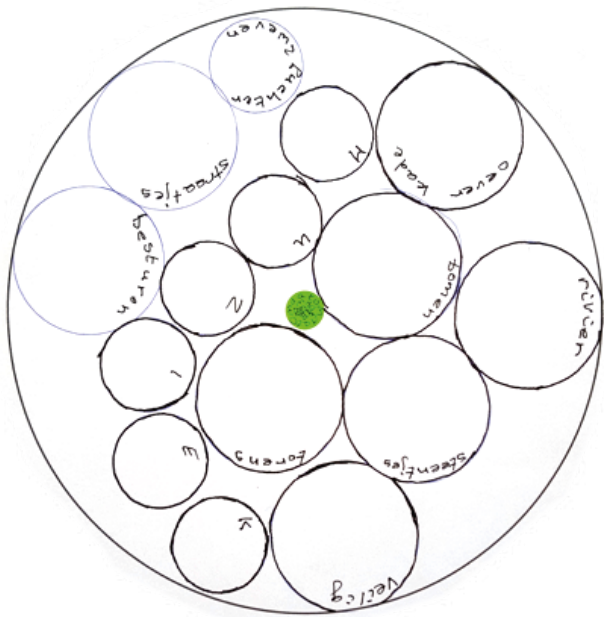
1. Leg uit wat de bedoeling is: wat ga je doen en waarom?
2. Iedere deelnemer start met het maken van een lijst van alles wat voor hen zelf belangrijk is in hun leven, of in de leefomgeving. De volgende vragen helpen om deze aspecten makkelijker te benoemen. De aspecten zeggen iets over je identiteit.
 - Waar woon je?
 - Waarom ben je daar gaan wonen?
 - Ben je hier geboren?
 - Waar heb je nog meer gewoond?
 - Voel je je verbonden met de stad/wijk/buurt/straat. Waarom (wel/niet)?
 - Voel je je veilig in je leefomgeving? Hoe komt dat?
 - Voel je je thuis hier? Waar komt dat door?
 - Wat zijn fijne plekken in jouw omgeving? En wat zijn onaangename plekken?
 - Ken je veel mensen hier? Hoe ken je hen en wat is de aard van dit contact (vriendschap, familie, kennis)?
 - Wat houdt je bezig hier?

Tip: pas de vragen aan waar nodig, als je met een ander doel de identiteitscirkel gaat maken. Als het doel 'kennismaken met elkaar' is, kun je bijvoorbeeld vragen stellen over interesses of familie in het algemeen.

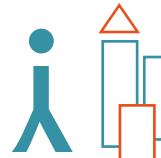
3. De antwoorden op de vragen bepalen deels de identiteit van de deelnemers. De volgende stap is deze in een cirkel te tekenen, alsof het taartpunten zijn. Welke aspecten zijn heel belangrijk voor jou? Dat zijn grote taartpunten. En welke maar een beetje? Maak die taartpunt kleiner. Je kunt schrijven, tekenen of kleuren, zolang het maar voor jou betekenis heeft.
4. In koppels kunnen de identiteitscirkels besproken worden. Of hang alle cirkels aan de muur zodat iedereen ze kan bekijken en elkaar er over kan bevragen.

DUUR	1 uur
TIPS VOOR DE TRAINER	Vraag of deelnemers zich comfortabel en veilig voelen om soms heel persoonlijke informatie te delen. Sommige deelnemers zullen het lastig vinden de aspecten in een cirkel te zetten. Als zij liever een andere vorm kiezen dan is dat ook prima. Het doel is dat je over jezelf nadenkt en laat zien wat belangrijk voor je is. De vorm is daaraan ondergeschikt.

AFBEELDING

Voorbeelden van activiteiten voor de Thematische Workshops

ACTIVITEIT	Aspecten van de leeftijdsvriendelijke stad Hoe leeftijdsvriendelijk is jouw omgeving?
DOEL	De WHO heeft een checklist <i>Aspecten van de leeftijdsvriendelijke stad</i> ontwikkeld. Hiermee kun je meten in hoeverre jouw straat, buurt, wijk of stad voldoet aan de voorwaarden voor een leeftijdsvriendelijke omgeving. Deelnemers kunnen aan de hand van de checklist reflecteren op hun leefomgeving en vaststellen wat belangrijke onderwerpen en problemen zijn waar een oplossing voor moet komen.
BENODIGD MATERIAAL	- Kopieën van de WHOchecklist (zie hieronder) - Flipover en stiften
WERKWIJZE	- Deel de checklist uit en vraag de deelnemers deze door te nemen en aan te geven wat voor hen de twee belangrijkste onderwerpen zijn, per domein. Er zijn acht domeinen. - Per domein worden twee deelnemers gevraagd aan te geven welke onderwerpen zijn hebben gekozen en waarom. Schrijf deze op de flipover en vraag de groep om aanvullingen ten aanzien van dit punt. Behandel zo alle domeinen.
DUUR	30 minuten (10 minuten om de belangrijkste onderwerpen te kiezen en 20 minuten voor discussie)
TIPS VOOR DE TRAINER	De Engelse checklist is beschikbaar als download via http://www.who.int/ageing/publications/Age_friendly_cities_checklist.pdf De Nederlandse checklist is te vinden op de website www.leeftijdsvriendelijkestad.nl

ACTIVITEIT

Ideeën spuien Een team vormen rondom ideeën

DOEL

Deelnemers stimuleren om concrete ideeën voor projecten te bedenken en andere mensen te zoeken die met hen mee willen denken en doen.

BENODIGD MATERIAAL

Prikbord; kaarten met voorbeelden om de ideeën-brainstorm op gang te brengen; kaarten om categorieën te benoemen; groene/gele/oranje kaarten om verschillende prioriteitsniveaus aan te geven

WERKWIJZE

1. (15 min.) Deelnemers brainstormen over ideeën waaraan zij als *Mobility Scouts* zouden willen werken. Daarna wordt hen gevraagd om hun idee in een paar woorden op een kaartje te zetten: op de voorkant een trefwoord dat hun idee op betekenisvolle wijze weergeeft. Op de achterkant beschrijven ze het idee in max. 3 zinnen, geven aan wat de doelgroep is (met..., voor...) en zetten hun naam eronder.
2. (60 min.) Na het individuele werk presenteert iedere persoon zijn/haar idee(en) aan de groep en geeft aan welke categorie van mogelijke rollen voor *Mobility Scouts* daarbij horen. Tenslotte worden alle gepresenteerde ideeën geclusterd naar de verschillende mogelijke rollen voor *Mobility Scouts*.
3. De trainer schrijft alle ideeën op en stuurt het document naar de deelnemers, die als huiswerk meekrijgen om drie ideeën uit te kiezen (dat mag ook een ander idee zijn, dat ze thuis bedenken) en ze te rangschikken naar prioriteit (1e, 2e, 3e keuze).
4. (30 min.) In de volgende workshop schrijft iedereen het sleutelwoord van de geselecteerde ideeën op een groen, geel of oranje kaartje (naar prioriteitsniveau) en presenteert dit aan de groep.
5. (30 min.) Omdat iedereen nu op de hoogte is van elkaars favoriete projectideeën worden deelnemers gevraagd om clusters te vormen rondom ideeën en teamleden te vinden. Dit gebeurt in een informele setting tijdens de pauze. Op deze manier raken mensen gemakkelijker met elkaar in gesprek en kunnen zij verschillende potentiële teamleden vinden.
6. (15 min.) Na de pauze en tijd om gesprekken te voeren, worden met hulp van de trainer teams gevormd.

DUUR

- Eerste deel (brainstorming): 75 minuten
- Tweede deel (een team vinden): 75 minuten

TIPS VOOR DE TRAINER

- De activiteit is verdeeld over twee verschillende workshopdagen zodat mensen meer tijd hebben
- Projectteams zouden niet alleen om ideeën moeten gaan, het is ook belangrijk dat teamleden goed met elkaar overweg kunnen. Om die reden biedt een informele setting (pauze) de mogelijkheid om potentiële teamleden beter te leren kennen.

ACTIVITEIT

Obstakels in beeld: toegankelijkheid in kaart brengen

DOEL

Deze activiteit helpt deelnemers om de belemmeringen voor een toegankelijke omgeving in kaart te brengen, zoals zij, hun mantelzorgers en andere betrokkenen die in hun dagelijks leven ervaren

BENODIGD MATERIAAL

- Notitieblok; penpen; flipover.
- Handig, indien beschikbaar: camera's om foto's te nemen, computer met toegang tot internet.

WERKWIJZE

- Verken het doel en de principes van *Mobility Scouts*/leeftijdsvriendelijke stad, resp. de omgeving toegankelijk maken voor iedereen; Bespreek hoe je aan de slag gaat om ouders te betrekken.
- Vraag elke deelnemer om zichzelf voor te stellen en zijn/haar ideeën voor het in kaart brengen van belemmeringen voor de toegankelijkheid te presenteren (5 minuten voor elke deelnemer, ideeën worden verzameld op een flipover).
 - Na een brainstorm over de verzamelde ideeën en consensus over specifieke onderwerpen die in kaart worden gebracht, wordt contact met de gemeente (bijv. wijkregisseurs) gezocht om hun steun te krijgen voor het idee..
 - Taakverdeling voor het in kaart brengen: wie doet wat, wanneer?
 - Overeenstemming over vervolgstappen en bijeenkomsten om het in kaart brengen en de resultaten te bespreken en tot een einde te brengen.

DUUR

3 uur, met een tussentijdse pauze van een kwartier.

TIPS VOOR DE TRAINER

Maak duidelijk dat wat we doen gericht is op de eigen inbreng en bijdrage van oudere inwoners en de mogelijke verbetering van het dagelijks leven in de lokale gemeenschap.

Hoe kunnen we de omgeving leeftijds-vriendelijk maken: ideeën en oplossingen

DOEL

Deze activiteit helpt de deelnemers bij het bedenken van oplossingen voor de problemen of obstakels die zij hebben geconstateerd, bijvoorbeeld bij de activiteit 'obstakels in beeld'. Daarnaast is het een oefening om oudere inwoners daadwerkelijk handvatten te geven om met beleidsmakers in gesprek te gaan over mobiliteit en prettig ouder worden.

BENODIGD MATERIAAL

- notitieboekjes, pennen, flipover, stiften
- Eén of meerdere computers om een beleidsvoorstel te schrijven

WERKWIJZE

- Plenair: Vat samen welke obstakels of problemen geïdentificeerd zijn in eerdere activiteiten. Brainstorm daarna over mogelijke oplossingen.
- Maak kleinere groepjes. Ieder groepje buigt zich over 3 problemen/obstakels en zoekt 2 oplossingen per probleem, zoals ook bij stap 1 plenair is gedaan.
- Laat ieder groepje kort verwoorden wat mogelijke oplossingen zijn. Doe dit plenair, voor maximaal 10 minuten.
- Bereik consensus over de voorgestelde oplossingen.
- Maak een concept beleidsnotitie waarin de oplossingen worden genoemd. Verdeel taken onderling: wat moet er gebeuren, hoe bieden we dit aan en aan wie?

DUUR

3 uur, met een kwartier pauze..

TIPS VOOR DE TRAINER

Deel successen en goede voorbeelden waarmee je laat zien dat het als inwoner mogelijk is invloed te hebben op lokaal beleid en besluitvormingsprocessen.

Maak een samenvatting van de voorstellen die zijn gedaan, als beleidsvoorstel. Dit kun je aanbieden aan lokale beleidsmakers of andere stakeholders.

Voorbeeldmateriaal voor Thematische Workshops

ACTIVITEIT

Brainstorm over je stad

DOEL

Wat is het werkgebied van Mobility Scouts? Wie wonen er en wat is karakteristiek voor de stad of het dorp? Iedere deelnemer zal een andere relatie of een andere kijk hebben op zijn of haar leefomgeving. Maar het Mobility Scouts team heeft een gezamenlijk doel: deze stad of omgeving leeftijdsvriendelijk maken. Deze brainstorm leidt ertoe dat gevoelens en ervaringen kunnen worden gedeeld en er een breder perspectief op die omgeving ontstaat .

BENODIGD MATERIAAL Flipover en stiften

WERKWIJZE

- Schrijf de naam van de stad, dorp of wijk waar de Mobility Scouts aan de slag gaan in het midden van een groot vel papier.
- Vraag iedere deelnemer om te associëren: waar denk je aan als je aan deze locatie denkt? Schrijf de woorden of zinnen die worden genoemd rond de naam.
- Kies een stift in een andere kleur en geef woorden die bij elkaar horen dezelfde kleur (natuur, historische feiten, politiek klimaat of mensen).
- Schrijf op een nieuw vel per categorie op wat de stad kenmerkt, gebruik de woorden hierbij.

DUUR

15–25 minuten

TIPS VOOR DE TRAINER

Het is belangrijk dat er geen discussie ontstaat, dat ontmoedigt het brainstormen. Deelnemers kunnen elkaar wel verduidelijkende vragen stellen zoals ‘hoe bedoel je dat?’ of ‘kun je een voorbeeld noemen?’ Houd het tempo hoog en vraag deelnemers kort en bondig te zijn.

DOEL

De innovatiespiraal is een middel om in beeld te brengen in welke fase jouw idee of project is. De innovatiespiraal laat je zien in welke fase de samenwerking of het netwerk zich bevindt. Door de innovatiespiraal te bekijken, begrijp je hoe een netwerk beweegt en verandert. De innovatiespiraal leert je wat je op een bepaald moment kunt doen. En wat je niet moet doen. De spiraal bestaat uit 7 fases die op elkaar volgen. De innovatiespiraal is ontwikkeld door het platform www.allesoversport.nl voor professionals in de gezondheidszorg, sport en wijkwelzijn. .

BENODIGD MATERIAAL

- Afbeelding van de innovatiespiraal
- Werkblad met vragen
- Papier, pennen, kleurpotloden

WAT MOET JE DOEN

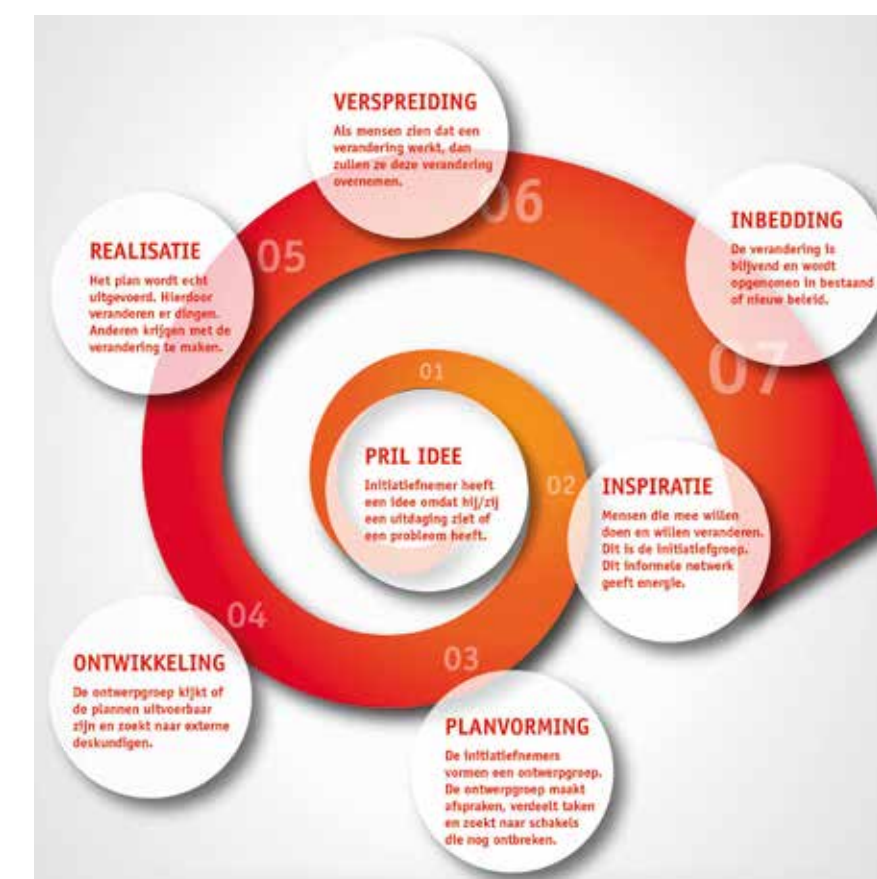
1. Introductie: waarom zou je hiermee gaan werken? Het is belangrijk te weten in welke fase jouw idee of project is omdat je dan de juiste acties kunt ondernemen. Is dat wat je hebt bedacht alleen nog een idee? Dan ben je in fase één. Maar als je al medestanders hebt, of een werkgroepje, dan ben je al in fase twee of drie.
2. Lees wat iedere fase inhoudt (zie afbeelding)
 - Fase 1 – Pril idee. De initiatiefnemer heeft een idee omdat hij/zij een uitdaging ziet of een probleem heeft.
 - Fase 2 – Inspiratie. Samen met je informele netwerk (groepje medestanders) onderzoek je je idee waardoor de hele groep achter het idee staat.
 - Fase 3 – Planvorming. Er is een idee waar meerdere mensen het mee eens zijn. Er wordt een plan gemaakt door de ontwerpgroep (gevormd door een aantal mensen uit het informele netwerk).
 - Fase 4 – Ontwikkeling. Er is een helder plan en de betrokken partijen zijn duidelijk.
 - Fase 5 – Realisatie. Het plan wordt uitgevoerd, en daardoor ontstaat verandering of verbetering. Anderen (doelgroep) gaan dit merken.
 - Fase 6 - Verspreiding – Zegt het voort! Maak zichtbaar wat je hebt bereikt: wat is er verbeterd? Wat is een succes? Hiermee inspireer je anderen.
 - Fase 7 - Implementatie. De verandering is blijvend en merkbaar. Lokale organisaties of beleidsmakers hebben het ingebed in beleid of praktijk.

DUUR

Het werken met de innovatiespiraal is een doorgaand proces. De introductie en het invullen van het werkblad neemt ca. een uur in beslag.

TIPS VOOR DE TRAINER

Zorg dat de deelnemers werken met de vragen die worden gesteld. Hierdoor voorkom je dat stappen worden overgeslagen. Deelnemers moeten zich uitgenodigd voelen hun ideeën te delen, vooral met mensen die zij nog niet kennen. De trainer kan dit stimuleren. Let wel: het oorspronkelijke idee kan daardoor veranderen, wat voor deelnemers wel eens lastig kan zijn. Ondersteun hierbij waar nodig.

VISUEEL HULPMIDDEL

In welke fase is het initiatief?

Wat heb je nu nodig aan kennis en informatie? Op welke vragen wil je een antwoord?

Wie kun je in deze fase over je idee informeren, enthousiasmeren? Denk hierbij ook aan mensen die je misschien nog niet kent? Hoe kun je hen vinden?

Welke stappen moet je zetten om antwoord te krijgen op de vragen die je hebt gesteld?

Wat ga je als eerste doen? En daarna?

ACTIVITEIT

Ontwikkelen van een conceptplan

DOEL

- Ontwikkelen van een conceptproject om te leren plannen en toekomstige activiteiten te kunnen uitvoeren
- Team-building

BENODIGD MATERIAAL

- Pennen
- Flipover vellen
- Vragen (voorbereid, zoals Wie? Wat? Waarom? Wanneer? Wat als? Met wie?). Deze vragen zullen per project anders zijn.

WERKWIJZE

De trainer legt de oefening uit door de drie fases te benoemen:
1) brainstorm en uitwisselen, 2) Vastleggen van de resultaten
3) plenaire presentaties.
Daarna gaan de deelnemers in werkgroepjes uiteen en maken een conceptplan, op basis van de antwoorden op de gestelde vragen.
De resultaten worden plenair besproken.

DUUR

Ruim 1 uur

TIPS VOOR DE TRAINER

- Geef de deelnemers voldoende tijd, vooral voor fase 1. Niet iedereen is direct in staat mee te doen en zijn of haar ideeën en gedachten te delen. Te weinig tijd zorgt ervoor dat creativiteit in dit gedeelte van de activiteit niet tot uiting komt.
- Leg de resultaten ook vast op camera, of maak een filmpje waar deelnemers hun 'poster' toelichten.

ACTIVITEIT

Stakeholders in beeld

DOEL

Deze activiteit helpt de deelnemers te identificeren, wie stakeholders zijn die:

- positief dan wel negatief effect kunnen hebben op het project en daarmee invloed hebben op het succes van het project of plan;
- te maken kunnen hebben met effecten van of beïnvloed kunnen worden door het project of plan.

Meestal zijn stakeholders betrokken bij activiteiten zonder dat zij daarvoor worden betaald. Daarom moeten zij serieus genomen worden en hun ervaring optimaal benut!

BENODIGD MATERIAAL Computer en beamer voor de presentatie, gekleurde notitieblaadjes (post-it), flipovers, pennen en stiften.

WERKWIJZE

1. Geef een powerpoint-presentatie met de definitie van een stakeholder (met voorbeelden van mogelijke stakeholders met wie deelnemers vertrouwd zijn), hoe het managementproces van stakeholders verloopt (Identificeren – Analyseren – Plannen – Betrekken) en een korte uitleg van elke stap in het proces (10 minuten = 5 minuten voor presentatie + 5 minuten voor vragen).
2. Teken een diagram van stakeholder categorieën (Fig. 1) op een flipover of gebruik een grote print en vraag deelnemers om specifieke voorbeelden (naam van de organisatie en persoon) van elke stakeholder categorie (relevant voor het thema van de Mobility Scouts) of andere categorieën die deelnemers inbrengen. De ingebrachte voorbeelden worden op post-it blaadjes geschreven en geplakt bij de bijbehorende categorie in het diagram (25 minuten = 5 minuten om het diagram uit te leggen, 10 minuten om de voorbeelden op te schrijven, 10 minuten voor groepsdiscussie over de ingebrachte voorbeelden).
3. Vraag deelnemers om de stakeholders te rangschikken op basis van hun belangstelling voor een thema en de mogelijkheid erbij te helpen. Nu kunnen post-it blaadjes met specifieke thema's gehergroepeerd worden en toegevoegd aan de stakeholder matrix, fig. 2. (25 minuten = 5 minuten om de opdracht uit te leggen + 10 minuten reflectie over interesse en mogelijkheden van stakeholders + 10 minuten om de post-it blaadjes te rangschikken).
4. Reflectie op de geïdentificeerde stakeholders groepen en selectie van de doelgroep om een klein project te implementeren (10 minuten).

DUUR

60 minuten voor de activiteiten + 10 minuten voor reflectie

TIPS VOOR DE TRAINER

Leg nadruk op het brainstorm element van de activiteit, zodat zoveel mogelijk stakeholders worden geïdentificeerd en de basis vormt voor een lijst voor het project geschikte stake-holders. Vraag deelnemers om na te gaan met welke van de genoemde organisaties/instellingen contact kan worden gezocht om hen als stakeholder bij het project te betrekken.

VISUEEL HULPMIDDEL

Figuur 1: Stakeholder categorieën

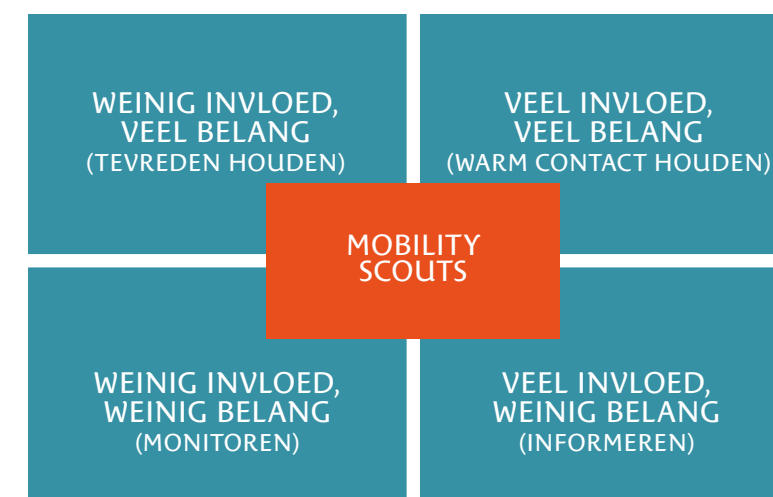

Figure 2 Stakeholder matrix naar belang en invloed

NAAM ACTIVITEIT

Netwerkanalyse

DOEL

Dit instrument helpt je inzichtelijk te maken **wie** je nodig hebt om je project tot een succes te maken. Wat is de rol van de mensen in jouw netwerk? Heb je samen voldoende kennis, competenties en vaardigheden om de doelen van je project te bereiken?

- Een netwerkanalyse helpt je om antwoord te vinden op de vragen: ben ik de enige met dit idee? Of kan ik medestanders vinden en een netwerk vormen? Welke mensen ken ik en wat kan hun bijdrage zijn aan dit netwerk? Wie ken ik nog niet?
- Wat is de doelgroep? Welke verbindingen moet ik nog aangaan om dit netwerk te verbreden?

Rollen zijn initiatiefnemers, gebruikers, leveranciers, schakels en partners:

Initiatiefnemers: Nemen het initiatief, benoemen het vertrekpunt en nodigen anderen uit. In het begin staat de initiatiefnemer er alleen voor. Hij of zij is zelf zowel partner, schakel als leverancier en gebruiker. Gaandeweg bouwt zich een netwerk van betrokkenheid op, waarin ook anderen partner, schakel en leverancier of gebruiker zijn.

Partners: Dragen het initiatief en doen er alles aan om het zichtbaar te maken, te realiseren en zelf voorbeeld te zijn. Partners zetten hun schouders onder het initiatief/thema, dragen het uit en accepteren de consequenties en creëren ruimte om het thema te onderzoeken.

Schakels: Leggen relaties, maken verbindingen met andere netwerken, wijzen de weg vanuit bepaalde invalshoeken, zijn ambassadeurs en bouwen aan kennis en informatie. Schakels geven toegang tot bronnen en helpen gericht om het initiatief/thema te organiseren

Leveranciers: Iedere betrokkene levert een bijdrage aan het netwerk, daarnaast zijn er specialistische bijdragen. Leveranciers brengen hun specialisme, middelen en materialen in.

Gebruikers: Iedere betrokkene is gebruiker van het netwerk, daarnaast zijn er specifieke gebruikers zoals klanten. Gebruikers benutten het netwerk dat ontstaat voor het vinden van antwoorden op vragen en als basis voor hun handelen.

Tip: deze netwerkanalyse is te gebruiken in combinatie met de innovatiespiraal, maar niet voordat je in fase 3 bent. Beide instrumenten zijn ontwikkeld door het platform www.allesoversport.nl voor professionals in de gezondheidszorg, sport en wijkwelzijn.

BENODIGD MATERIAAL Flipover, stiften

WERKWIJZE

Iedere deelnemers werkt aan zijn eigen analyse op papier..

1. Schrijf je projectidee of initiatief in het midden van het papier, in een cirkel
2. Daar omheen schrijf je de namen van gebruikers van het initiatief in een zwarte cirkel en leveranciers in een blauwe cirkel.
3. Schrijf de namen van de schakels in een groene cirkel en verbindt deze met de cirkels van leveranciers en gebruikers waar zij contact mee hebben. Schrijf ook je partners op, dat zijn mensen die nauw met je samenwerkt in dit project. Samen vorm je de projectgroep of initiatiefgroep.
4. Ga in gesprek met anderen over jouw netwerkanalyse. Door elkaar vragen te stellen kun je je netwerk misschien aanvullen en krijg je antwoord op de vraag: wie mist er nog? Hoe zou je dat contact kunnen aangaan? Misschien hebben de anderen tips of contacten.

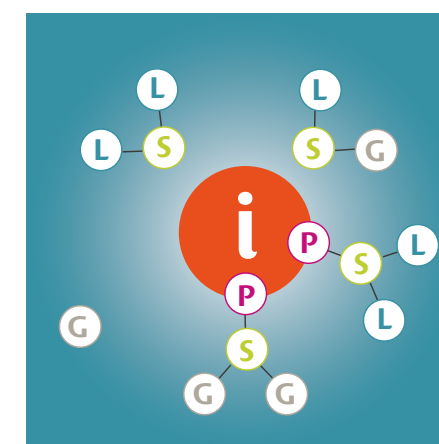
DUUR

30 minuten voor de individuele netwerkanalyse
5–10 minuten voor iedere presentatie/discussie

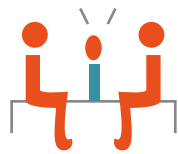
TIPS VOOR DETRAINER

Zorg dat de deelnemers hun analyse kort en bondig presenteren zodat iedereen aan de beurt kan komen.

VISUEEL HULPMIDDEL

Gebaseerd op www.allesoversport.nl

ACTIVITEIT	Donker en licht
DOEL	Delen van positieve en negatieve ervaringen over het pilotproject en het proces met andere deelnemers. Daarbij leren deelnemers hoe zij kunnen leren van een negatieve ervaring.
BENODIGD MATERIAAL	Kaarsen en stoelen, zoveel als er deelnemers zijn
WERKWIJZE	Vraag de deelnemers te reflecteren op details van hun project. Het is normaal dat je bij de totstandkoming en uitvoering van een project zowel positieve als negatieve ervaringen of gevoelens hebt. Maar ook de negatieve ervaringen kunnen ons iets leren. Tijdens deze reflectie-activiteit zitten alle deelnemers in een cirkel met een kaars voor zich die brandt. De gespreksleider (de trainer) deelt een vervelende ervaring of gevoel dat hij of zij heeft gehad tijdens het proces en blaast daarna de kaars uit. Daarna deelt een deelnemer een negatieve ervaring en volgen de anderen totdat alle kaarsen uit zijn en de ruimte donker. Daarna steekt de gespreksleider de kaars weer aan en deelt een positieve ervaring of gevoel, of vertelt welke les de negatieve ervaring heeft gebracht. Daarna steekt de gespreksleider de kaars van degene naast hem/haar aan en vraagt diegene om ook iets positiefs te delen en de kaars daarnaast aan te steken. Dit wordt herhaald totdat de ruimte weer licht is.
DUUR	30 minuten (afhankelijk van het aantal deelnemers)

Leeftijdsvriendelijk

Mag ik u iets vragen: waar is hier de wc?
Wat een hels kabaal zeg, wilt u misschien duidelijker articuleren? Hoe kunnen ouderen (ik ben trouwens net zestig geworden), hoe kunnen ouderen zo hun stem laten horen? Wat, is de wc in de kelder? Onbereikbaar voor mij. De overheid doet ook al zo betuttelend.
Aah, zo is het beter, nu kan ik het goed verstaan. ik voel een muzikaal tapijt onder mijn voeten. U ook? Niet struikelen als je het tapijt betreedt, Laura en Inger. Hebben jullie je leeftijdsvriendelijke bril wel op? Zijn jullie zelfredzaam genoeg? Relationeel autonoom. Dat is verstandig hoor, of je nu thuis wilt blijven wonen of niet. Plezierig ouder worden in stad, dorp of buurt, dat wil toch iedereen? Bereid je er tijdig op voor! Wees cocreatief, in Zutphen, Nijmegen, Borne, in Enschede en alle steden in Canada. Het kan snel gaan: zo zit je bij het Jeugdjournaal, en zo ben je beland bij Omroep Max. En moet je naar boven en beneden met de lift. Handig zo'n ding, van glas nog wel, maar hij moet wel werken. Anders voel ik me niet serieus genomen. Zo blijven we altijd maar boos op elkaar. Helemaal niet nodig, want we zijn samen BUUR en samen BASE.

We kunnen met al onze ikken samen zoveel verbindingen leggen, wij, of we nu 16 zijn of 91. We worden niet meer in de watten gelegd. We kunnen mooi oud worden, of nee: mooi oud zijn. punt nl. Daarover heeft iemand een boek geschreven: zij trekt zich het lot van ouderen aan die met hun rollators over de keitjes gaan: hun kiezen zitten verdorie achter hun oren! De sky is the limit. Nee, niet de sky: het nabije, lokale. We hebben een grote slag te maken. Fysiek en ook sociaal, vooral: sociaal, allemaal! Wees communicatief, denk niet zo in hokjes. Wat voor de een geldt, geldt niet voor de ander. Weg met de informatie-voorsprong! Daarom, mevrouw, nu dan toch eindelijk het antwoord op de vraag die u stelde. Nee, de wc voor u is niet in de kelder en het is ook geen stip aan de horizon. Het is hier de gang door, gelijkvloers. Dat weet ik, ik ben uw mobility scout. Ik zeg u één ding: Niemand in deze stad is te jong, niemand is te oud, en zeker nooit te oud voor muziek....

© Sander Grootendorst

Soundpoetry
Sander Grootendorst en Mariëtte Hehakaya,
ter afsluiting van de Netwerkbijeenkomst op
29 maart 2018 in Dat Bolwerck, Zutphen

